

PROGRAMM

Seč. 10

des kais. königl.

Gymnasiums zu Jičín.

im Jahre

1 8 5 5.

PROGRAMM

c. k.

Gymnasium v Jičíně

roku

1 8 5 5.

V Jičíně 1855.

Tisk Františka J. Kastránka.

Slovo o předhistorických náspech v Čechách.

(Sepsal Antonín Vánkomil Maloch.)

Připomenutí.

Když roku 1842 zvěcnělý můj přítel František Alexander Heber, muž neunavné pilnosti, vřelou láskou k vlasti své proniknut, popsání českých hradů, tvrzí a starožitných zámků ¹⁾ prozatím německým jazykem vydávati počal, přiměl jsem jej k tomu, aby na konec svého díla umístil pojednání o předhistorických náspech, jakéž se sem tam po vlasti naši nalézají, tak aby dílo toto veškeré starodávné pevnosti v Čechách obsahovalo. I svolil k tomu s tou však výminkou, bych prý sám úvodní historický článek sepsal, po němžto by pak popsání jednotlivých náspů následovalo. Pustil sem se tedy do ohlédání původních a přesných pramenů a jiných v novějších spisech obsažených pomůcek a po třiletém ustavičném badání bylo mi lze, zde vytištěný článek, jenž v největší stručnosti ouhrnek jednotlivých zpytování obsahuje, na čisto vypracovati. Nepřišlo však k uveřejnění jeho; neboť přítel můj bohužel roku 1849 na věčnost se odebral, a dílo jeho započaté, jehož dokončení mně byl odevzdal, nepříznivostí zevnějších okolností dovršeno býti nemohlo. Od té doby sem sice neumdlel, v zpytování o tomto a podobných předmětech pokračovati; výsledky však se nelišily téměř ničím od oněch v předešlých letech vydobytých, tak že sem i nyní po tolika letech skoro ani slova v nadřčeném článku nezměnil. Podávám jej zde zcela tak, jak byl původně sepsán, a důvěřuji tím pevněji v důkladnost jeho, an jsem na něm Horacovo: „Nonum prematur in annum“ více než uskutečnil. Ostatně budiž podotknuto, že článek tento jest předchůdce obšírnějšího díla o témže předmětu spolu s udáním neb určitým popsáním jednotlivých předhistorických náspů v Čechách a s připojením základních rysů, kteroužto práci svým časem uveřejnitimíním.

¹⁾ Böhmens-Burgen, Festen und Bergschlösser, gesammelt von F. A. Heber. 6 Bände und 7 Hefte 1842 — 1849.

Nalézáme sem tam po vlasti své pozůstatky starobyklých náspů a příkopů, ježto dílem rozsáhlosti objemu svého, dílem způsobem svého založení zřejmě na to ukazují, že nikoliv někdejšími středověkými hrady náležely. Povážíme-li, že se nám v rozvalinách těchto poslední stopy nejstarších pevností vlastní naší zachovaly, že v nich patrně prastarý způsob obražování-se proti zevnějším nepřítelům spatřujeme: zajisté uznáme, že pojednali o památkách těchto nenáleží nijak k pracem všedním a nezajímavým.

Ohrazení taková (tímto jmenem buděž všecka předhistorická opevnění ouhrnkem označena) mají tu zvláštnost do sebe, že jména, kterými se před věky skvěla, během času z paměti lidské se ztratila a všeobecným názvem, jako jsou: Hradiště, vala, na šancích atd. ustoupila. Následek toho jest, že žádného místního dějepisu nemají. Při jich ohledání nastane nejvýše otázka: Od kterého národu, vzaly asi příkopy tyto svůj počátek? jakému kmenu sloužily asi náspy ony ke vzdorování nepříteli?—Na otázku tuto odpověditi, jest ale věci přenesnadnou. Na bledni jest, že pevnosti tyto jen od národu pocházeti mohou, jenž někdy sídla svá v Čechách rozprostřel. Čechy ale byly, jak známo, během věků od národů rozličného původu obydleny. V šedověké starobylosti, do kteréž nižádný dějepis. nesáhá, zdá se, že jako vůbec ve větší části Evropy tak i v Čechách národové čudského či uralského o plemene bytovali, jež později, avšak opět v nedostihlé době národy čeledi indoeurópské ze sídel těchto dále k severu vytiskly. Byla-li však země česká tehdaž od germanské či od slovanské národnosti zalidněna, nedá se nyní ovšem s určitostí dokázati. ¹⁾

1) Ahychom zpytatele k protřebení otázky této, našim vědomím posud (vyjímaje lehkého podotknutí v Šafaříka Slovanckých Starožitnostech str. 763) zcela opominuté, vybidli, stájež zde následující poznamenání: 1) Když Celtové ve 4. století př. Kr. a Gallie se vysuli, a nepřetržitým vítězým výbojem severní Itálii, jižní Germanii, Noricem, Čechy, Moravu a Pannonii opanovali, ano i do Haliče a Sedmihradské se prodrali, a odtud až k Dněpru vybíhali, nalezli zajisté již v krajinách těchto prvotnější obyvatele. Tito byli pak buď podmanění, a však v zemi ponecháni, buď vyplnění a ze sídel svých vyhnáni. Obrátíme-li závirku tuto na Čechy, tu o nějakém podmaněném národu, jenžby zároveň s Boji zde bydlili, dějepis něho neví. V pozdější době (pod vládou Markomanů) jest sice zmínka o Bonochemecích, bydlivších buď v Čechách buď nedaleko Čech, které (aspoň dle jména) za smíšeninu Bojů a Germanů považovati můžeme (Bonochemec či Bojochemec; srov. co do první polovice Boji, Bojonia, Bononia, co do druhé německé národy u Ptolema, Chemea a Teurio-chemea); jest však podobnější ku pravdě, že smíšení takové (cheeme-li je již mermocí připustiti) teprv pod vládou markomanskou povstalo a že před tím Čechy pouze od Bojů obydleny byly. Jestliže však naopak Bojové prvobydlitele české země dílem vyplnili, dílem vyhnali, mnsili tito přirozeným způsobem buď k severu buď (což pravdě podobnější) k severovýchodu nstoupiti; ucb od západu a jihu tlačil je nepřátelský nával. Když se pak vítězná tažení Celtů dokončila a sídla národů nové pevnosti nabyla, bydlili severně od České země, vesměs německé národové, jmenovitě Korkontí a Silitgové (ve Slezsku); naproti tomu byl severovýchod od národů slovanského kmene zaujat (Ansietie, Biesai, Saloci, Bulanes atd. srov. Šafařík, Slov. Starožit. str. 173 at.), kteréžto se odtud nepřetržitým pásmem do vnitřní Sarmatie rozprostíraly. Tudiž snadno zavríme: že tito právě byli oni národové, kteří od Bojů ze západnějších svých sídel (v Čechách

V historické době objevují se nám Bojové, národ cellický, co výbojnici Čech, a však sami okolo doby narození Kristova germanskými Markomannům podlehlí. Čtyry století vládlí toto krajinou naši, načež opět, dlouhými válkami vysileni byvše, od slovanských Čechů zcela vypuzeni jsou. Tito poslední zakotvili se v zemi této tak pevně, že až potud zde bytují, aniž jakýs cizí národ trvanlivého panství nad nimi si vydobyl, vyjímaje krátkou dobu, v nížto pode jhem Avarů upěli. Který však z národů těchto starobylá ona ohrazení v zemi České založil, můžeme teprv rozhodnouti, když způsob stavení a opevňování, jakýž u jednotlivých těchto národů v obyčeji byl, bedlivě ohledáme, a všeobecné resultáty, historickým badáním dobyté s jednotlivými posud stávajícími rozvalinami porovnáme.

Chceme-li však způsob stavení u toho neb onoho národu náležitě posouditi, třeba nám přede vším národ tento ne sám o sobě, nýbrž celý kmen, k němužto on náleží, pozorovati, abychom se takto všeobecného, celému kmenu vlastního způsobu ohražování dopidili. Také se nedá upříti, že národové při vzdělávání svých staveb na přirozenou polohu půdy ohled berou. Tentýž národ svá opevňování zajisté jinak v hornaté krajině, jinak opět v rovině, jinak v lesnatých a bahnitých vlastech založí.¹⁾ Konečně jest také jisté, že při opanování země národem cizím, tento často stavby svých předchůdců co pevností dále užívá, ba i dle vzoru jich nové podobné zakládá.²⁾ Jest to tedy věci přenesnadnou, na otázku: kterému národu toto neb ono ohrazení náleží, s jistotou pevný úsudek pronesti.

Ohledejmež nyní bedlivěji způsob stavení a opevňování, jakýž u každého z jednotlivých v Čechách bytovářích národů panoval.

I. U čudských národů se dlouho nepozdržíme, povážíme-li, že nikdy náspy a příkopy k opevňování svému nezakládali, nýbrž i v pozdější historické době v chýžkách chudých z větví spletených život svůj trávili³⁾ a že jich bytování v Čechách bez toho pojištěno není, nýbrž jen za některými důvody co pravdě podobné se pokládá.

a na Moravě) zapuzeni byli. 2) Pověst o přísti arclotee Čecha do země České, jak ji Kosmas (ovšem dle osobního svého náhledu) vypravuje, poukazuje takéž (ač temně) na to, že Slované již před tím krajinu tuto obývali a pod vládcem Čechem nyní do ní se navracovali. Dle něho praví Čech k soudruhům svým (Script. rer. Boh. I. 7.): *vestris penatibus litate libamen gratum, quorum opem per mirificam hanc vobis olim fato praedestinatum tandem venistis ad patriam. Haec est illa, haec est illa terra, quam saepe me vobis promissae memini; a dále: Salve terra fatalis, mille votis quaesita a nobis. Byliti tedy zástupové Čechovi již s tím úmyslem vytáhli, aby v tuto zemi, po nížto tak velice toužili (mille votis quaesita) a kterouž již napřed co svou majetnost považovali (fato praedestinatum), pevně se uvázali. K tomu je mohlo jen staré podání o bývalém panství jejich předků v zemi této a o jich vypuzení cizím národem vybidnouti a jen potahno na podání toto mohl jim Čech opětné vydobyti vlasti prvotné alibiti; a té samé příčiny musili zemi českou pak co dědictví od osudu jim dávno přirévené považovati, k jehožto dobytí jen příhodné doby dočkati měli. — Po bedlivém uvážení důvodu těchto klouíme se k náhledu, že země česká před vpádem Bojá od Slované obydlena byla.*

1) Srovnajme na příklad pevnosti a hrady v Tyrolech s hradbami v severním Německu. Ba i v Čechách nacházíme dvůj rozdílný způsob v zakládání hradů: jeden na rovině (panující hlavně v jižních Čechách), druhý na skalách, (nejvíce v severní části Čech).

2) Tak se řídili Maďaři v mnohých věcech dle podmaněných Slované; ano i v číně přijali vítězní Mongolové, jakož později Mandžarové, zcela čínské mravy a jich vzdělanost.

3) Tacit. Germ. c. 46.

II. Jinak jest to s Celty, jichžto nejmohutnější haluz, totiž Bojo v é, v Čechách sídlila. Byliť oni národ vzdělanosti přístupný a mohliť tedy lehce v zemi od nich obydlené stopy svého zde bytování zanechat, a to tím více, ani se co bojovný národ též velmi dobře v opevňování znali. Jak jejich pevnosti a obydlí vypadaly, můžeme ze trojiho pramene vypátrati: 1) ze spisů klassických spisovatelů, 2) z národních básní skotských horálů, 3) z rozvalin bývalých pevností, jakéž se posud ve Skotsku nachazejí.

1. Ohledejmež první pramen, staroklassické spisovatele. Tuf nám přede všim očitý svědek Caesar, který po dlouhá léta s Gally válčil a tudy je ze zkušenosti nejlépe znal, města jejich tak jádrně popisuje, že o poloze a opevnění jich žádné pochybnosti býti nemůže. Dle jeho udání stavěli Gallové města svá nejraději na ostrohy či výběžky hor, buď vodou obkličené, buď sráznými úbočími chráněné, tedy právě takovým způsobem, jakým nejstarší české hrady se zakládaly. ¹⁾

Přístupnou stranu města opevnili širokými příkopy a vysokými hradbami. ²⁾ Zdi pak zakládali Gallové následujícím způsobem: Položili nejprvé trámy napořád po délce, vzdálí dvou stop, na půdu, tak že se zdi, kteráž z nich povstati měla, pravý uhel tvořily a jich délka tudy šířku hradby obnášela. Trámy tyto spojili u vnitř a obložili je hlinou. Prostor mezi jednotlivými trámy vyplnili z předu (totiž zvenčí), kdežto průčelí hradby býti mělo, kameny velikými, naproti tomu uvnitř menšími. Po zhotovení této nejdolejší vrstvy kladli na ni podobnou druhou ale tak, že trámy vespolek se nedotýkaly, nýbrž kameny mezi ně kladenými pevně sevřeny byly. — Tak se s jednotlivými vrstvami pokračovalo, až se určitá výška zdi docílila. Zeď taková měla nejen příjemný zevnějšek, any trámy i kameny pravidelně se střídaly, nýbrž byla též

1) Město Vesontio obtékala řeka Dubis téměř do kruhu a na úžině spojující město s planinou a mající jen 600 stěviců zřítí, vypínala se vysoká obojstranně strmá hora, tvrzí ohrazená, kteráž hradbami s městem souvisela. (Caesar de bello Gall. I. 38.) Hlavní město Aduatiků leželo takéž na výběžku, jehož zvaly příkře došlo se táhly; úžina, 200 stop široká, a však dvojitě zdi opevněná, poskytovala jediného přístup (Caesar de bello Gall. II. 29.) Město Alesia bylo na vysokém pahrbku založeno, jehožto oupatěk dvěma řekami od rozličných stran se sbíhajícími obkličeno byl; také tvrz se zde nacházela (Caes. VII. 69. 84.) Též Uxellodunum bylo ze všech stran sráznými skalami ohraničeno, kteréž se do hlubokého údolí spouštěly a zde od řeky téměř do kruhu ovaženy byly; prostor mezi řekou a skalami obnášel 300 stop, a tvrz sloužila městu k větší pevnosti (Caes. VIII. 33. 40. 41). Naproti tomu leželo město Avaricum mezi řekou a bahništěm, okolo nichž jediný úzký přístup do něho vedl. (Caes. VII. 15. 17.) — Venetové na březích Armoriky, o nichžto však posud rozhodnuto není, byli-li opravdu celtickým národem, stavěli svá města takéž na nejzářších mysec, tak že v čas přílevu mořského každý přístup k nim zamezen byl. (Caes. III. 12.) — Přibuzní s Celty Britové (Kymrové, jichžto poslední zbytky ve Valisii a v Bretonsku žijí) zakládali svá města v lesích na blízkou bahnišť; ohradili totiž rozsáhlou okrouhlou místnost skácenými kmeny, vzdělali kolem příkop a zbudovali si n prostřed chatrče pro sebe a pro dobytek svůj, ne však na dlouhý čas (Caes. V. 21. Strabo Geogr. IV. 5.). Podobným způsobem popisuje nám Strabo pevnosti belgických Morinů, Atrebatů a Eburonů, kteří Ardenský les obývali. Právě totiž: Při vpádech nepřátelských svázali větve trnitých keřů dohromady, aby tím pokračování nepřátel zamežili; někdy zaráželi i kůly; sami pak ustoupili s celou rodinou do vnitřku lesa, kdežto v bahništích malé ostrovy měli, sloužící jim v deštivém počasí za bezpečný přístulek; při suchém povětří byli však lehce chyceni (Strabo IV. 3.)

2) Caes. II. 12.

k hájení města dle tehdejšího válečného umění velmi působivá, jelikož kameny k odvrácení ohně sloužily, trámy naproti tomu outokům berana mocně vzdorovaly. Zeď taková byla obyčejně 40 stop široká ¹⁾, někdy přes 80 stop vysoká ²⁾ a baštami opatřená. ³⁾ —

Když Gallové obležení města očekávali, vzdělali před městem s rub; ohradili totiž stranu nejspíše přístupnou za hradbami pluky svými, kteréž pak k ochraně své násep z kamene, přikop a jiná opevnění založily. ⁴⁾ Na nejpevnější poloze města stával hrad (arx.) ⁵⁾

Domy celtické byly prostranné, z prken a vrbového proutí zbudované, mající podobu kopule a vysoký krov ⁶⁾; obydlí ležela pro horko v letě panující na blízku lesů a řek. ⁷⁾ Toťhle jsou zprávy římské a řecké o způsobu stavení a opevňování, jakž u Celtů panoval.

2. Staré národní zpěvy Galů v horním Skotsku, které se obyčejně Ossianovi přičítají a jichžto přesnost ačkoli zde onde v pochybnost braná, pružnou jádrností v nich vanoucí a vznešeným přírodním názorem, jakéž jenom u nesmíšených a nezkažených národů k nalezení jsou, vlastně více citíli než dokázati se dá, potvrzují veskrze, cokoli od starých klasiků o Celtech pronešeno jest. Dle oněch básní stavěli Galové hradby své na výběžcích skalních, ⁸⁾ někdy na blízku města k ochraně jeho. ⁹⁾ Vysoké stanoviště hradu ¹⁰⁾ často hustým lesem zakrytého ¹¹⁾ obklíčovaly „mehovitě zdi“ ¹²⁾ věžemi čelně opatřené. ¹³⁾ Stavby se daly z kamene. ¹⁴⁾ —

3. Spůsob, jak Celtové stavěli, dá se konečně též zřejmě poznati z ohrazení od nich pocházejících, jichžto zbytkové podnes v horním Skotsku k nalezení jsou. V Skotsku jsou, jak známo, Celtové praví

1) Cms. VII. 23.

2) Cms. VII. 24.

3) Cms. VII. 28.

4) Aduatakové vztýčili násep zvyš 12 stop v objemu 15.000 stěvičů mající a opevnili jej četnými baštami. (Cms. II. 30.) Stejným způsobem se ohradili plukové před Gerovii na strážli stojící, vzdělavše uprostřed výšiny k městu se táhnoucí, kde jich stanoviště bylo, po délce zeď z velikých kamenů zvyš 6 stop (Cms. VII. 46.) Taktéž se hleděli obyvatelé Alesie vyhloubením příkopu a vystavením kamenné zdi, 6 stop vysoké, proti návalu Římanů ochrániti. (Cms. VII. 69.)

5) Takový se připomíná u Vesontia, leževši na vysokém kopci, celé město chránícím (Cms. I. 38.), u Alesie (Cms. VII. 84) a Uxelloduna (Cms. VIII. 41. Oppidani enim, loco superiore decurrentes etc). — Též Bajemum od Bojů založené (později Marobudum zvané) záleželo z vlastního města (regia) a hradu (castellum. Tacit. Ann. II. 62.) Když Gallové vítězství dobyli, vždy nakořistěný skot bohům svým obětovali; ostatní plen anesli na jedno místo dohromady. Ve více městech bylo viděti pahrbky, povstale takto na posvátném místě z dobytého náčiní. (Cms. VI. 30.)

6) Strabo Geogr. IV. 4 — Cms. B. Gall. V. 43 — Vitruv. de Arch. II. 1. 4.

7) Cms. VI. 20.

8) Ossian, übersetzt v. Böttger S. 226. 227.

9) Ossian S. 21. 94.

10) Ossian: „luftige Mauern“ S. 197.

11) Ossian S. 9. 94. 226. 227. 443.

12) Ossian: „moosige Mauern“ S. 16. 21.

13) Ossian S. 21. 22. 41. 44. 48. 79. 94. 99. 125. 169. 197. 227. 383. 396.

14) Toť vysvětlá nejjasněji z popsaní rozmetané Balkluthy. Ossian S. 43; srov. S. 44. 48. 88. 125 — K náboženským účelům vztýčovaly se kamenné kruhy (Steinkreise) v nichžto druidové služby konali (Srov. Ossian S. 163. 367. 381. 417) a ku kterýmž se Galové o radu obraceli. Zeměli nalezli své odpočinku ve vysokých mohylách kamenných obložených (Ossian S. 18. 29. 31. 48. 185. 247. 352. 363. 365. 401. 416). Vydvížení válečného pouzku viz u Ossiana S. 70.

prvobydliatelé; před nimi nedá se zde bytování jiného národu dokázati. Z toho neprostředně následuje, že všechno, co se tam starožitného nachází, bez rozpaku Celtům přičítati se musí. Co se pak pevností týče, tuť se nám v horním Skotsku obzvláštní úkaz objevuje, tak řečené „škvárovité hrady“ (verglaste, verschlackte Burgen), o kterých již tolik se psalo a bádalo. Každý z těchto škvárovitých hradů rozkládá se na vrcholu pahorku, u porovnání se skotskými horami vždy malého, ale příkrého a těžko přístupného. Kopce tyto přehlížejí a opanují vždy vyhlídku do rozkošného údolí neb rozsáhlé roviny.¹⁾ Vinoucí se stezka ze skály vytesaná vede nahoru, kdežto se planina rozprostírá, obklíčená kamennou zdí, kteráž, jak z rozvalin patrné, i vysoká i tlustá byla.²⁾ Kameny její jsou vesměs sklovitou látkou, podobnou lavě čili škvárdům v železných hutích, co nejpevněji sloučeny; ano kameuy samy zdají se býti sem tam rozpuštěny a seškváreny.³⁾

Na otázku o povstání těchto zvláštních pomníků odpovědělo se z několika stran rozličným způsobem, dílem i domysly podivnými, ba směšnými. Někteří upírali naskrze vzdělání jich rukou lidskou a drželi je (dostí nekriticky) za útvar vulkanických výbuchů; jiní vytasili se s myšlenkou, zdi tyto že jsou dílo umělecké, při jichžto založení v nedostatku jiné malty seškváření jich pomocí ohně schválně vykonáno bylo, aby hrady tím větší pevnosti nabýly; jiní konečně tvrdí, seškváření ono že jest následkem vydobyti a spálení těchto hradeb, sestávajících prý původně ze dvou řad kolí (Palissaden), mezi něžto se kameny, hlina, kmeny atd. vmetaly, tak že po vyhoření k nynější výšce se sesuly. Po všem, co jsme nahoře o způsobu stavení u starých Celtů uvedli, nemůžeme ani na okamžik v rozpaku býti, ku kterému z těchto náhledů se přihlásiti máme. Již při povrchním přemýšlení uznáme, že poslední domněnka v celku ze všech nejprůirozenější a zcela nendčená jest. Co do jednoduchosti musíme však některé podmínky, od kterých rozvedení onoho vysvětlení vychází, jakožto historicky nedokázané naprosto zamítati. To platí jmenovitě o tvrzení, že prý ony hrady ze dvou řad kolí sestávaly; způsob tento ohražování nebyl u Celtů v obyčeji. Čteme-li však Caesarovo popsání celtického způsobu stavení⁴⁾ bedlivěji, nabudeme zajisté mimovolně přesvědčení, že při vypálení města četné trámy v hradbách se nacházející povlovným doutnáním (nebo pro překážející kameny nemohl oheň vyslehnouti) takové horko vzbuditi musily, že kameny se rozpustily a dílem hromadně se sloučily, dílem jedinou škvárovitou slitinu utvořily.⁵⁾

1) Zvláštní položení má podobný hrad od Lettice popsán, ležící v jihozápadním konci ostrova Bute na vysoké skále u moře.

2) Na hoře Craig Phatric v Invernessu tvoří toto ohražení rovnoběžník (parallelogramm), jehožto délka uvnitř náspu asi 80 loket, šířka 30 obnáší. Vně zdá se, že bylo druhé ohražení, a vñk' méně pravidelné. U prostřed rovné místnosti jest vyhlubenina, ukazující na někdejší studni.

3) Thomas Garnett, Reise durch die schottischen Hochlande und einen Theil der Hebriden, deutsch von Kosegarten (in der Bibliothek der neuesten Entdeckungsreisen, Wien 1825. 3 — 5 Band) I. Theil S. 172 — 186. (Srov. anglické spisy od spisovatelů: Williams, Cardonnel, Cordiner, Lettice, Fraser Tytler; dále: Basaltgebirge von Leonhardt II. 523; Populäre Geologie von Leonhardt II. 21.).

4) Srov. str. 6.

5) K dalšímu pojištění tohoto náhledu slouží teě podstatně okolnost, že u jedné z těchto pevností (Craig Phatric) veliký díl vnější zdi prázdné stopy seškváření na sobě nemá. —

Nastává teď důležitá otázka: Jeli možná, žeby po celtických Bojích ještě zůstatky jich staveb v Čechách se nalézaly, a jak budou vypadati? O možnosti, celtické stavby v Čechách naleztí, nedá se ohledem jich nepochybného někdejšího bytování v Čechách a při zjevné okolnosti, že oni v Čechách trvanlivá kamenná obrazení a pevná města stavěli, ¹⁾ ovšem upíratí.

Dle všeho, co jsme nahoře o celtickém způsobu stavení uvedli, můžeme s nějakou jistotou zavíratí, že celtické pozůstatky v Čechách — ač nacházi-li se zde v skutečnosti — dvojího druhu býti mohou: kamenné náspy a škvárovité náspy. Představíme-li si totiž celtické město dle návodu Césarova z trámů s kameny pravidelně mezi ně kladenými vystavené, tuť se s ním oběhem česu troji proměna státi mohla: buď je Markomanni a později Čechové při vpadu svým neporušené ponechali a co noví osadníci v něm se ubytovali, tak že časem svým celtický svůj raz ztratili, ačkoli město samé jako dříve setrvalo, ²⁾ nebo je obyvatelé opustili, a ono pomalu v sutiny se rozpadlo, nebo bylo konečně brannou mocí dobytý; a podlešlo zhoubě sežírajícího ohně.

V prvním pádu vzalo město zneuáhla na sebe ráz slovanský a nic více na celtický jeho původ neupamatuje, leč pouze neslovanský název a místnost prvního založení, která se snad ještě zde onde poznati nechá. Když však město opuštěno byvši pomalu se sesulo, jest přirozenou věcí, že v hradbách z trámů a kamenů sestávajících dřeva znenáhla shnila a v prach se rozpadla, načež kameny od nich poštěd podpírané různě se rozvalily, ačkoli původní směr zdí vždy ještě značný zůstal. Tak povstaly kamenné náspy, jak je ještě semotam v Čechách nacházíme. Bylo-li konečně město zapáleno, tuť zajisté i trámy v městských zdech se nacházející chytly; nemohouce však pro nemožnost přístupu vzduchu plamenem vyšlehnouti, musily na způsob uhlířské haldy s vyvinutím nesmírného borka dounati, čímž kameny se roztlavily a po vyhasnutí požáru škvárovitou látku zanechaly, která však původní směr náspu podržela. ³⁾ Jen tímto způsobem dají se rozumně polahmo k dějepisu škvárovitě hradby vysvětliti. ⁴⁾

1) Ptolemæus uvádí (Geogr. II. 11) mnoho měst v Čechách a na blízku bezodporně od Celtů pocházejících; ale poloha jich určení jest tudíž věc. Posavádní vykladatelé řídili se vždy libovolnou podobností zvuku s nynějšími osadami. Teprv až polovina všech náspů kamenných vyzpytujeme, bude nám možno, i na tuto otázku odpověditi.

2) K tomu náhledu vedou nás mnohá celtická jména měst v Čechách i na Moravě k. p. Beroun, Brno, Nový Berún (ve Slezku), cf. Virunum, Verona, Bern, Berones u Strabona III. 4; Týn, cf. - dunum; jakož i okolnost, že více českých osad přijímají „vlastky“ se vyznačuje k. p. Vlachové Březí, der wälsche Kamn (v Jizerském pohoří). — Známá jest, že celtičtí národové za starodávna Vlachové (Wälsche) se nazývali (srov. Šafarik, slov. staroř. str. 198.)

3) Že silný oheň důstatočný jest k roztavení kamenů, dokázal požár v Hamburce, kde se též škvárovitě kameny našly.

4) Okolnost, že škvárovitě náspy v Lužici dle Preukera (Blicke in die vaterländische Vorzeit 8.93) nižší a převážně méně podobné jsou než pouze kamenné náspy, dokazuje též původ jich od toho samého národu: ovšem musila škvárovitá látka menší prostor zaujíti nežli kameny ležájak na sebe svalené; pak se mohla tekutina roztavením povstala více do šířky rozprostřiti nežli kameny při svém rozpadnutí. — I to jest okolnost povšimnutí hodná a našemu náhledu mocně svědčící, že některé náspy jsou dlelem škvárovitě jsou, jinak ale ostatním kamenným náspům naskrse se podobají.

Ze všeho toho, co jsme posud uvedli, zavíráme s dobrým rozmyslem, že všechny kamenné náspy a škvárovité hrady, cokoli jich v Čechách nalézáme, bez výminky celtickým Bojům přičítati musíme.¹⁾ Výpověď tato, jižto jsme z úplného přesvědčení pronesli, má však jen povšechně za pravidlo sloužiti. (Chceme-li u toho neb onoho náspu, jež právě před sebou máme, na otázku onu, od kterého národu pochází, s určitostí odpověditi, tuť musíme bedlivě místnost ohledati, s podobnými ohrazeními jej porovnat i jmenovitě na vykopané tam věci zřetel míti. Nalezené zbraně, nádoby, ozdoby atd. porovnané s historickými zprávami posud zachovanými, přivedou nás teprva k žádané konečné závěrce. Abychom tato badání, kterážto dle našeho pevného přesvědčení nezadlouho započatá budou, poněkud usnadnili, chceme veškerá udání klassických spisovatelů o celtických zbraních, nářadích a cokoli jiného vplyvu času vzdorovali mohlo, sestaviti, aby z toho patrné bylo: jaké věci a v jakých formách ony Celtům vlastní byly. Strabo popisuje nám způsob živobyti u Gallů takto: 2) „Jakkoli všickni Gallové bojovní jsou, přece se ukazují býti lepšími jezdci než pěšimi... Nosit vojenský plášť, nechají si vlasy dlouhé růsti a oblékají se v široké spodky. Místo celistvého obleku nosí zředu otevřený kabát, sáhající až k prostředku těla. Vlnu mají hrubou, krátkou, z nížto husté pláště zhotovují, od nich *laena* zvané. — Zbraně jsou jich vysoké postavě přiměřené: dlouhý meč na pravé straně visící, dlouhý štít, souměrné kopí a tak zvaná *mataris*, zvláštní druh oštěpu.³⁾ Někteří užívají též luku a praků.⁴⁾ Dále mají píku, *grosphu* (=kopí) podobnou, jižto rukou, nikoli řemenem, metají: jde dále než střela, a užívá se nejvíce ku střelení *plactva*.⁵⁾ Spějí i nyní ještě nejvíce na zemi a jedí sedíce na polštářích. Obvyčejná jejich potrava jest mléko a všíelijaké, maso zvláště vepřové buď čerstvé buď naložené. — Vedle prostoty a mužnosti panuje u nich mnoho nevědomosti, chvastavosti a strojivosti. Okolo krku mají zlaté řetězy, okolo ramen a rukou náramky; čelnější z lidu nosí barevný a zlatem vyšívaný oděv.“ — Dle udání jiných spisovatelů byly meče Gallů jen k sekání působivé a proto, že se ohýbaly, musily se po každé ráně zase narovnat.⁶⁾ Všeobecně se jim dlouhý štít připisuje,⁷⁾ jen Polybius podotýká, že celtický štít muže nekryje, jsa tuze malý.⁸⁾ zjevný to odpor. Štít měl u jednotlivců zvláštní znamení (znak?)⁹⁾ Někteří Gallové nosili brnění čili košile ze železných kroužků,¹⁰⁾ dále železné

1) Avšak také kamenné kruhy (*Steinringe*, *Steinkreise*) sloužící k náboženským potřebám, mohly by se tam nalézt i i tyto musili bychom pak dle svědectví básní Ossianových Celtům připočítati.

2) Strabo Geogr. IV. 4.

3) Srov. též Cæs. B. G. I. 26. Liv. VII. 24.

4) Cæs. B. G. VII. 31.

5) Diod. Sic. I. 1. (*ἀόνηται*).

6) Polyb. III. 114. Liv. XXII. 46.

7) Diod. Sic. V. 39. Pausan. VIII. 50. X. 20. Liv. XXXVIII. 21. Virgil. Aeneis VIII. 662.

8) Polyb. II. 30.

9) Diod. Sic. I. 1.

10) Diod. Sic. V. 1.

přilbice s vysoko čnicemi ozdobami, podobnými rohům, zvířecím hlavám atd. ¹⁾ V dřívější době krásili Gallové své meče, přilbice a štíty korally; ²⁾ pak nosili na prostředním prstu prsteny. ³⁾ Konečně se u nich zvláštní hudební stroj připomíná (salpinx), mající hrubý zvuk. ⁴⁾ V domácím hospodářství užívali hliněné nádoby. ⁵⁾ Tolik o Celtech.

III. Němečtí Markomannové vpadli okolo narození Kristova do Čech, podmanili Boje a stali se panujícím národem. ⁶⁾ Byliť oni jako vůbec staří Germanové, uvyklí živobytí kočujícimu, nenáviděvše veškera pevná sídla. Pročež nemůžeme nikterak liché domněnce několika přečených německých zpytatelů za pravdu dáti, Čechy markomanskými hrady a stavbami naplniti usilujících. Dle našeho přesvědčení jest marná naděje, stopy Markomanů v českých stavbách naleztí a kdyby přece nějaký přepiatec po nich sliditi chtěl, uvádíme zde, abychom ho z jeho blouznění vytrhli, popsání starých Germanů, jak nám je Tacitus sděluje: „Jestliž důstatečně známo, že němečtí národové žádných měst neobývají, ba ani sídel vedle sebe založených netrpí. Obydlí jejich jsou roztroušena a rozdílna, jak se právě tomuto po pramenu, onomu po roli nebo po háji zachce. Vsi jejich nesestávají dle našeho (římského) způsobu z domů souvislých a podlé sebe stojících, nýbrž jeden každý ponechává okolo stavení svého prázdný prostor, dílem k ochraně proti ohni, dílem z nevědomosti lepšího způsobu zakládání. Neznajíť také užívání malty a cihel; ke všemu berou hrubou látku bez ohledu na vnějšek a beze všeho vkusu. Některá místa potrou bedlivěji hlínou tak čistou a skvělou, že to zdaleka jako rejsované či barevnými čárami ozdobené vypadá. Vyhrabují též podzemní jámy a příkryvají je nahoře hnojem; sloužíť jim v zimě za přitulek a k uchování obilí; taktéž se tuhý mráz jimi zmírňuje; a když nepřítel do země vtrhne, plení jen zboží zrakům vystavené; schované a zakopané buď nezná, buď, hledá-li je, nenajde.“ ⁷⁾ Jest tuším zbytečno, další svě-

1) Diod. Sic. V. 30.

2) Plin. XXXII. 12.

3) Plin. XXXIII. 6.

4) Diod. Sic. V. 30.

5) Strabo Geogr. III. 3.

6) Ještě potud není hádka rozhodnuta, odkud Markomanni do Čech vtrhli. Větší díl historiků hledá jejich původní sídla v nynějším Badensku a Württembersku, kdežto by je naproti tomu někteří novější dějepisci raději ze Slezska odvozovali. Popatříme-li bedlivěji do pramenů, přesvědčíme se lehce po zdravém rozvážení všech okolností že první náhled pravý jest, a že se staré Švábsko za praviast Markomannů považovati musí. Najasňuji to vysvětlit ze slov souvěkého Velleja Paterkula (II. 108.): Nihil erat iam in Germania, quod vinci posset, praeter gentem Marcomannorum: quae Maroboduus duce exita sedibus suis, atque in interiora refugiens, incinctos Hercynia silva campos incolebat; a dále: Maroboduus... statuit, advocata procul a Romanis gente sua, eo progredi, ubi, cum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Dle toho bydlili tedy Markomanni dříve někde v sousedství Římanů (tim se taky stane pochopitelné, jak Marbod ve svém miádlí do Říma se dostati mohl); obezřetný Marbod znaje velmi dobře přemoc Římanů (potentiora arma) vedl je dále uvnitř země do vlasti od Římanů vzdálenější, do Čech (Bojohemum, id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est, pravi Vellejus II. 109.) Další důkaz obývání Markomannů ve Švábsku poskytuje nám okolnost, že mezi národy s Ariovistem přes Rýn do Gallie vpadlými též Markomanni se jmenují (Ces. B. G. I. 51); haluze německé, které se zároveň s nimi uvádí, bytovaly vesměs na pravém břehu Rýnu.

7) Tacit. Germ. c. 16.

dectví na to uváděti, že Němci žádných měst nezakládali, avšak stáje zde pro všechno ještě slova Strabonova¹⁾: „Všickni tito (němečtí) národové v tom se srovnávají, že lehce sídla svá změní, neboť prostě živi jsouce orby neznají a poklady nesbírají; než obývají v chatrích, jež sobě každodenně vzdělají a živí se nejvíce dobytlem jako kočovníci, s nimiž se i v tom shodují, že nábytek svůj na vozích s sebou vezou a se stádem svým, kam jim libo, táhnou.“ Může-li soudnému člověku po zdravém rozvážení jasných těchto svědectví napadnouti, by po markomanských stavbách v Čechách pátral? ²⁾

IV. Stoupenci Markomannů v obsazení země české byli slovanskí Čechové. Dříve nežli způsob, jakým obydlí svá zřizovali, popíšeme, chceme slovanské stavby vůbec ohlédati, abychom takto se dopídili, co u pozdějších českých pevností slovanského jest, pak zdali a jak dalece Čechové od povšechného slovanského opevňování se uchýlili, podrobuje je ohledu na místní poměry.

Všecka historická svědectví o starých Slovanech ličí nám je s podivuhodnou shodností co národ usedlý, orbou se zanešející. Od nejstarších dob připomíná se u nich dvůj způsob bydliště: Slované obývali buď v osamotnělých osadách buď v pevných městech. Že obojí do šeré starobylosti sáhá, vysvitá ze sestavení všech zpráv nás došlých. Dle Prokopia z Caesaree bydlili Slované v chudých chýžkách, ležících zde onde po různu (σπορείδρυ). ³⁾ Města jejich byla lesy a bahništěmi chráněna a opevněna. ⁴⁾ Herodot ⁵⁾ u Budinů, národu slovanského, zmínku činí o velikém městě, Gelonos (či snad lépe Budin) řečeném. Bylo ono ze dříví stavěno, ba i vysoká zeď, obsahující z každé strany 300 stadií (as $\frac{3}{4}$

1) Strab. VII. 1.

2) Slyšme z některých stran uámítku: „Vždyť pak Ptolemaeus ve svém popsaní Germanie množství měst uvádí!“ Pravda; avšak města tato (jmenovitě v jižním Německu) mají celtická jména, náleží tedy Celtům. Co se ostatních týče, jež Němcům nikterak upíratí nechceme, tuť dle nahoře uvedených slov Tacitových patrně, že nikoli pravá města miněna nejsou, nýbrž místnosti, kdež se lid při důležitých věcech scházel a kteréž ve válce poslední útočiště poskytovaly. Spůsob, jakým se staří Němci ve válce ohražovali, popisuje nám Tacitus následně (Tacit. Annal. II. 19.): „Konečně si vyvolili Germanové místo Labem a lesy obklopené zaujímající uprostřed úzkou a vlnitou rovinu. Okolo lesa táhlo se hluboké bahno, a toliko s jedné strany byli Angrivariové široký násep, dělící je od Cherusků vzdělali.“ Zdá se, že i pozdější saské pevnosti (crates = vlastně rožně; cf. Annal. Petaviani pars II. ap. Pertz I. 17), které Karel Velký pobořil, podobným způsobem založeny byly; ba můžeme sem připočísti i rozvaliny náspů v bahništích krajinách na Labi, které prý od Sasů pocházely a ještě za Helmoldových časů (1160) částečně stávaly (Helmoldi Chron. Slav. I. 88. 4.). Že původní německé opevňování jen z náspu (bez příkopu) záleželo, vysvitá též ze způsobu, jakým dánský král Gottfried Hěl svou proti Německu chránil; dal totiž na severním břehu Eidory od severního až k baltickému moři vzdělati násep opatřený jen jediným průlomem k vycházení. (Einhardi Annal. ap. Pertz I. 195). Že by něco z takových pevností v Čechách se nacházelo, jest naskrze pravdě nepodobné, zvláště uvážíme-li, že příčina vztyčování jich v Čechách docela odpadla, ana země za času vpádu Germanů již pevnými městy, od Bojů pocházejícími, naplněna byla!

3) Procop. Caesarius. de bello Goth. L. III. c. 14. Tež Tacitus připisuje Venedům stavění domů (German. c. 46. „quia et domos fingunt.“)

4) Jornandes de Get. c. 5 líí paludes silvasque pro civitatibus habent. Ano i místo Tacitovo (Germ. c. 46. Nam quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant) nechá se sem potahovati.

5) Herodot. IV. 108.

míle) délky, byla dřevěná, takéž chrámy ozdobené sochami, oltáři a výklenky pro bůžky. ¹⁾ Nejstarší tyto zprávy o Slované vůbec souhlasí zcela s oněmi, jakéž nás o jednotlivých slovanských kme-
nech došly, k jichžto pozorování nyní přistoupíme.

1. Slované ruští obývali ve všech (selo) i městech (grad, go-
rod). Již Nestor o tomto rozdílu se zmiňuje. ²⁾ Dávno před příchodem
Varjáh byla země městy naplněna, jichžto mnohá jmenovitě se udávají
k. př. Novgorod, Kijev, Izborsk atd. Počet jich musil býti znamenitý ³⁾,
jednotlivá měla velikou rozsáhlost i lidnatost k. př. Novgorod, který
knížeti Vladimíru 3000 hřiven stříbra roční daně odváděl. ⁴⁾ Lesnaté
výšiny obrali si nejraději k založení osad svých. ⁵⁾ Kolokolem Kyjeva
rozprostíral se veliký les; ⁶⁾ město samo leželo na vysočině, ⁷⁾ mělo
osm trhových náměstí, 400 (?) chrámů a nesčíslné množství obyvatel-
ů. ⁸⁾ Město Ovruc obkličoval hluboký příkop, přes nějž most ke bráně
vedl. ⁹⁾ Města tato byla celá ze dřeva, takéž hradby jejich; nejlépe
to vysvitá z popisu obležení a vydobyti Izkorostenu ¹⁰⁾; ba i ještě v 13.

1) Dle našeho přesvědčení patří sem i následující svědectví: Slované Hunnům podro-
beni (Sarmata servi, Sarmatae Limigantes) obývali (Ammian. Marcell. XVII. 13.) v cha-
lpách z trámů pevně vzdělaných (casas trabibus compactas firmissimas). Sídlo Attilova
(= podmaněných Slovanů vystavené?) popisuje se takto: (Jornandes de rebus Get. c. 34.)
„Indo non longe ad vicum, in quo Attila morabatur, accessimus: vicum inquam ad instar
civitatis amplissimae, in quo lignea monia ex trabibus nitentibus fabricata re-
perimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, ut vix ah intento posset junctura
tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu proluxiore distenta, porticusque in omni
decore dispositas: area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiam
aulam ostenderet. Haec sedes erant Attilae“. — Dále: (Priscus in excerpt. legat. p. 39.)
„Etsi eminentiore loco conspicuae, tamen ex lignis pro gentis more, et tabulis exi-
mie politis extructae et ambitu ligneo non ad munimentum, sed ornamentum circumdatae. —
(p. 43.) Postridie ad domus Attilae interiora septa me contuli. — Intra illa septa erant
multa aedificia partim ex tabulis sculptis et elegantior compacta, partim ex trabibus oper-
pare et in rectitudinem affabre dolatis et politis, quae erant interjectae lignis ad tornum
elaboratis extructae et compositae. Circuli autem a solo incipientes in altum assurgebant
certa proportionem et mensura.“

2) Schlözer's Nestor II. 2. a: „I no dast im Rjurik ni grada ni sela.“ Grad či go-
rod znamená v ruštině město. Srov. Herberstein Rer. Mosc. comm. 54: Novigorod quasi
nova civitas sen novum castrum dicitur; quicquid enim muro cinctum, roboribus
munitum, aut alioqui septum est, gorod appellant.

3) Olga dala obleženému městu Izkorostenu výstrahu: včeka prý města Dre-
v i Janá že se jí již poddala; další vzdorování že jest tedy marné (Schlözer's Nestor V. 6.)
Descriptio civitatum (= Mulofově) uvádí v jednotlivých ruských krajinách na sta měst.

4) Těž Smolensk byl již pod Rurikem městem velikým, ba důležitějším než Kyjev.
Srov. Nestor II. 2. b. I ne juvista - sja v Smolensku, zane grad velik i mnog ljudmi.
I priplysta pod gory Kijevskija, i uzrjesta na gorě grad mal.

5) Schlözer's Nestor I. 14. I najdoša ja (t. Poljeny okolo Kyjeva) Kozarje sčljazča-
ja v lěsěch na gorach; a doleži: „v lěsěch na gorach nad rěkoju Dněprskoju.“

6) Nestor I. 8. e. I bjaše okolo goroda togo lěs i bor velik; i ljachu lovjaže zvěř.
7) Nestor V. 1. e. Bě bo voda tekusí togda v alě gory Kijevskije: na podolji ne
aedjachu ljudej, no na gorě. Grad-že bě Kijev, idje-že jest nyně dvor Vorotislavi
i Čjudin. A perevjesišče bě vñz grada; i bě vñz grada dvor drugij, idje-že jest dvor
Demestnikov za svjatoju Bogorodieju: nad gorojn dvor Teremnyj, bě bo tu Terem
kamen (tedy měl Kyjev též kamennou věž.)

8) Ditmar. Merseburg. ed. Wagner pag. 244. 264.

9) Nestor VII. 3. b. Poběgju-že Olgu s vojmi voj v grad rěkomyj Vručaj, i bjaše
most čerca groblju ku vratom gradnym: těsnjaci-sja spichachu drug druga v
groblju etc.

10) Nestor V. 6. Srov. též nahoře svědectví Herbersteinovo.

století byl počet obehzených měst v Rusku velmi skrovný. ¹⁾ Poloha těchto měst dala by se nejlépe seznati ze základních rysů nejstarších z nich k. př. Novgorodu, Kyjeva, aneb ještě lépe z měst v rozvalinách ležících, jmenovitě z Izborska (blízko pramenův Slovenské ključí jmenovaných v gub. Pskovské).

2. Slované bulharští usazovali se takéž v lesích a na blízku řek, jezer a bahnišť, kdežto nesnadný k nim přístup byl. Při tom nepomenuli více vchodů založiti, aby v času potřeby lehčeji uteci mohli. ²⁾ Sídlo krále Mužoka (*Μουσχοκος*) bylo obkličeno nepřístupnými bahništi a lesy, ³⁾ a mohlo jen lsti dobyto býti. Základní rys rozvalin bývalého města Braničeva (u vtoku Mlavy do Dunaje) nejlépe by nás o způsobu stavení u jižných Slovanů poučil. ⁴⁾

3. Rovněž poznáme způsob opevňování, jakýž u illyrských Slovanů panoval, nejjasněji ze zbitin někdejších srbských měst Zvečanu (u stoku Ibaru a Sitnice ⁵⁾) a Galiče; ⁶⁾ poslední leželo na vrchu. Vůbec zdá se, že se v krajinách těchto na polohu veliký ohled bral, tak že opevnění hlavně na vysokých, těžko přístupných místech se zakládala. Tak se nacházel r. 705 tábor illyrských Slovinců též na příkré hoře. ⁷⁾

4. Polský způsob stavení vysvětluje nejlépe z polohy zbořeného města Červení (nyní ves Čermo v Haliči). ⁸⁾ Štětín (něm. Stettin), hlavní město Pomořanů, bylo vystaveno na čtyřech pahrbcích, jež městské hradby obkličovaly; uvnitř města byly čtyry skvostné chrámy, mezi nimi jeden Triglavu zasvěcený. ⁹⁾

5. Ohledejmež ještě stavby polabských Slovanů, nyní téměř vyhynulých. Chatrče vesnického lidu byly velmi chudě z vrbového proutí spleteny, jež obyvatelé v času války opustili a nepříteli bez litosti ku plenu ponechali. ¹⁰⁾ Jinak to bylo s městy, která naproti tomu dobře stavěna a bedlivě opevněna byla. S podivením mluví němečtí letopisci o skvostných chrámech a jich umělých okrasách, což vše vysoký stupeň vzdělanosti oněch slovanských větví dokazuje. Především nám v oči bije důležité obchodní město Arkona (Orekunda) na ostrově Raně (Rügen). Leželo na vrcholu mysu, sklánějícího příkrá svá úbočí na východ,

1) Poznáme to nejlépe z popisu ruských měst, připojeného k Nestorovým letopisům (u Schlözera III. pag. 354 — 356), v němžto právě nejstarší města slovem „drevjan“ se vyznačují k. př. Kijev drevjan, Toropce drevjan, Novgorod velikij drevjan atd. Novější města byla již kamenná k. př. Na Dunaj Vídec o sedmi stěnách kamenných jedin, Korožunov kamen, Mjedniki kamen tredkamen, Moskva kamen atd. Pozoruhodna jest okolnost, že se též některá města uvozují mající dilem dřevěné, dilem kamenné hradby k. př. Vilno dvě stěny kamennýja, čtyryje drevjanny; Novyja Troki na ozerě, gdje stěny kamennýja, vyšnej drevjan.

2) Mauricii Strategie. XI. 5. Leonis Imp. Tactica XVIII. 107.

3) Theopyl. VI. c. 7. — 9. ap. Stritter II. 50 — 61.

4) Marsigli, Dannbuis Pannonico-Mysicus. Amst. 1726. fol.

5) Milošević Op. Srb. 1822. 57 (stará zrušená tvrz bez jména). Reisejourn. d. Ragus. Abgeordn. v Engelově Gesch. v. Ragusa pag. 321. Raič Istor. Srb. IV. 444.

6) Vučić Puteš. po Srbiji pag. 344. — V. Stef. Karadžić Pisně srbské (Goleš i Goleš) II. 136. 142. III. 60. seq.

7) Paul. Diacon. VI. 24.

8) Karamzin VIII. B. 143.

9) Vita 8. Ottonis ap. Ludewig (Script. rer. episcopat. Bamberg). I. 473. 680 — 681.

10) Helmold. II. 13.

již a sever, tak vysoko, že střely z válečných praktik dosáhnouti je nemohly. Výběžek tento skální, na podotknutých stranách mořem obklíčený, jen na západ s pevninou souvisel, od nížlo jej násep 50 loket zvýší dělil. Sestával pak tento v dolejší polovici z navené prsti, hořejší díl byl ze dřeva s přimícháním hlíny. Jediná brána vedla do města, nad nížlo dřevená věž strměla, na které se v času obležení prapore vyvěšovaly. Na severní straně náspu toho prýštil se pramen, ku kterémuž obyvatelé, chránění jsouce opevněnou stezkou, volného přístupu měli. Vnitřek města tvořil rovinu a na ní se vypínal skvostný chrám Svatovíta, rovněž ze dřeva zbudovaný a jak zvenci lak uvnitř ozdobami okrášlený. ¹⁾ — Město Korenica (něm. Karenz, nyní Garz) bylo kolkolem jezery a propastmi obklíčeno; jediná bahnitá a obtížná stezka vedla do něho: kdo ji chybil, dostal se do bezedných močálů. Mezi náspy a bahništěmi vinula se cesta dále ke bráně. V městě samém nacházely se tři nádherné chrámy pohanských bohů. ²⁾ — Volin (danský Julin, saský Vineta, láž Jumne zvaný), veleslavné—to město ležící na soujmeném ostrově, r. 1177 zbořeně, mělo dle skandinavských pověstí tři tvrže jmenované od Normannů Jomsborg, Hynnisborg a Waltzburg. ³⁾ Vládnoucí kníže sídlil v pevném hradě. ⁴⁾ — Znamé město Ralara (bezpochyby nedaleko nynějšího Kuschwanzu ležící), prastaré sídlo pohanství, rozprostíralo se u prostřed nedotknutého, posvátného lesa. Okolo města samého rozkládalo se hluboké jezero. Město mělo podobu trojhranu a dle Ditmara 3, dle Adama Bremského 9 bran. Jedna z nich, k východu ležící, k nížlo dlouhý dřevěný most přes jezero vedl, tvořila vchod do onoho dílu města, v němžto se posvátný ze dřeva uměle zbudovaný chrám Radhoště nacházel; na most tento směli jen obětující a bohy o poradu prosící vstoupiti. ⁵⁾ — Stargard (něm. Altenburg, nyní Oldenburg v Holstýnsku, bývalé Vagrii) byl též dřevěný a měl dřevěné hradby. ⁶⁾ Bukovec (nynější Lübeck) ležel na polounstrovu, utvořeném stokem Travný a Vochnice; na straně se zemí souvisící byl vzdělán násep. ⁷⁾ — Plona

1) Saxonis Grammatici Historia Danica ed. 1644. Lib. XIV. pag. 319 — 324. Množství dřevěných staveb v Arkoně bylo nejpřednější příčinou dobytí a zboření toho slavného města (1168); neboť sotva jedna část chytla, již celé město v ohni plálo, ba i dřevěný svršek náspu shořel, tak že jen dolejší díl z prsti pozůstal. (Nam etai ignis, potius celesti miraculo, quam ulla mortalium opera accensus, superiores aggeris partes, que lignis humoque constabant, propemodum in cineres redegiat, inferiorum tamen solidiorem compaginem incendio non cessaturam, que altitudine sua haud facile hostium lucursui pateat.)

2) Saxo Grammatic. l. XIV. p. 326 — 327. Základní rys města toho (r. 1168 zbořeného) dal by nám nejlepší pojem o jeho poloze a opevnění.

3) Adam. Brem. II. 12. Helmold. I. 2. Srov. Šafaříka Starozitn. slov. str. 893 — 894. Časopis česk. Museum 1845, str. 1 — 32. — Základní rys města toho viz ve spisu: Preusker, Blicke in die vaterländische Vorzeit.

4) Vita S. Ottonis ap. Ludewig (Script. rer. episcopat. Bamberg) I. 471.

5) Thietmar. Merseburg. Chronicon VI. 17 (ap. Pertz V. 812). — Adam. Brem. II. 11. — Helmold. I. 2.

6) Helmold. I. 82. Erat autem urbs [Aldenburg] deserta penitus, non habens mœnia [ovšem, poněvadž až do kořene vyhořely!]

7) Helmold I. 57. Post hæc venit Comes Adolphus ad locum, qui dicitur Bucu, invenitque ibi vallum urbis desolatæ, quam edificaverat Cruco olim tyrannus, et insulam amplissimam, gemino flumine cinctam. Nam ex una parte Trabena, ex altera Wochniza præterfluit, habens uterque paludosam et inviam ripam. Ex ea vero parte, qua terrestre iter continuatur, est collis contractior, vallo castrî præstructus. Videns ergo industrius vir competentiam loci, portumque nobilem, cepit illic edificare civitatem, vocavitque eam Lubeke, eo quod non longe abesset a veteri porta et civitate, quam Henricus princeps olim constituerat.

(castrum Plunense, nyní Plön) ležela uprostřed hlubokého jezera a byla jen velmi dlouhým mostem s pevninou spojena.¹⁾ Co se lužických Srbů týče, tu stávala v městě „Liubusua“ (nyní ves Lebus) někdy tvrz, do nížto se obyvatelstvo v nejhorsím pádu uteklo.²⁾—

Ouhrnkem vzato můžeme o slovanském způsobu opevňování takto se pronesiti: Slované ohražovali se ve své pravlasti (v Rusku) lesy, bahništiemi a jezery; tož byly jich původní pevnosti, jak je jim již Jornandes připisuje. Spůsob tento opevňování vzali pak s sebou do pozdějších sídel, a upotřebili jej tam, kde k tomu poloha krajiny vyzývala, k. př. v severním Německu.³⁾ V hornatých krajinách (v Srbsku, Illyrii) bylo to jinak; zde se nejvíce pevnosti starších obyvatelů opětně použily. Též nacházíme města na ostrozích a výbězcích (Bukovec, Arkona). Paměťhodno jest, že u ruských Slovanů výslovně o příkopu zmínka se činí, kdežto polabští Slované města svá pouze na spy chránili. Vlastní jsou ale Slovanům dřevěné stavby; i chrámy a hrady byly ze dřeva;⁴⁾ kamenné stavby vyskytují se velmi pořídku, vlastně jen co výminka, v pozdější době. Povstane-li nyní otázka: Jaké zbytky původně slovanských staveb můžeme podnes ještě nalezt? tu musíme přede vším vyznati, že ony nijak ze zdi záležitosti nebudou, jelikož při zboření města dřevěné hrady buď shořely, buď zpuchřely a v prach se rozpadly. Ovšem pak nalezneme příkopy (jmenovitě v Rusku) a náspy (v severním Německu), kteréžto pak bez rozpaku Slovanům přitkne; můžeme pak v takových rozvalinách rozeznati buď místo, kde stávala tvrz (jako ve Volínu, v Libuši-Liubusua), buď zvláštní městskou čtvrť, kde posvátný chrám stál (jako v Rataře), buď konečně místo pro vodojem (jako v Arkoně).—Základní rysy zbitin bezodporně slovanských měst, jako k. př. Volina, Arkony, Izborska atd. mohou dobře posloužiti k rozluštění otázky, zda-li tyto neb ony rozvaliny slovanského jsou původu čili nic.

6. Ohlédáme-li konečně způsob stavení a opevnění, jaký u Čechů panoval, tu musíme přede vším pilný rozdíl dělati mezi osadami, které původně co města založeny byly, a mezi oněmi, které v dějepisu nejdříve co vsi se uvádí a teprv později přibýváním obyvatelstva pomalu

1) Helmoïd I. 25. Ostatně byla všechna města této krajiny [Vagrie] náspy a branami opatřena. Omnem hanc terram [Plunensem Hoisati] nra incursione, praeda et incendio vastaverunt, praeter urbes, quae vallibus et seris munitae obsidionis propensius studium perquirebant. Helmoïd. I. 56.

2) Thietmar. Merseb. I. 19. [ap. Pertz V. 739].—I Lotyži a Litvané, národy Slovanům nejpřiblíženější, měli okolo r. 830—860 die Wulfstana [viz Dahlmanna Forschungen I. 417] v zemi své mnoho hradů [byrig]. Knzodům se připsuje 5 velkých měst, do kterých se venkované při vpádu nepřátelském utekli. Jak rozsáhlá ona byla, můžeme z toho navráti, že při jedné švedské výpravě do jednoho z nich 7000, do druhého 15.000 branných mužů se shluklo. [Vita S. Anseharil cap. 25. ap. Lindenbrog. Fabric. pag. 70—71. Srov. Šafařík, Slov. Staroř. str. 982.]

3) Srov. Widukindí Res Gestae Saxonicae III. 45. ap. Pertz V. 458]: Cum [Thiadricus] capere natus esset quandam urbem illorum, usque introitu portae persecutus est adversarios, eogens illos intra murum oppido potito et incendio, et omnibus, quae fores murum erant, captis vel interfectis. Cum jam incendio extincto reverteretur, et paulum, quae erat arbi adiacens, medietas militum transisset etc.

4) Srov. též Helmoïd I. 83. Accidit autem, ut in transitu veniremus in nemus, quod unicum est in terra illa: tota enim in pianiciem sternitur. Illic inter vetustissimas arbores vidimus sacras quercus, quae dicatae fuerant Deo terrae illius Proven, quas ambiebat atrium et sepes accuratio, lignis constructa, continens duas portas.

v města vzrostly. Jen prvnější mohou nám za měřítka sloužiti, jelikož se při jich zakládání jistě místnost původnímu, starobylému způsobu opevnění nejlépe se hodící vyhledala, což vše u posledních nenacházíme. Ohledně staveb dá se v Čechách více dob rozeznati: my k účelu svému jen nejstarší z nich obereame.

První stavitelská doba sáhá od přísti Čechů (okolo 450) až ke knížeti Kroku (v prostředku 7. stol.) Z času toho nížádné ani sebe temnější historické světelko k nám se nedostalo; musíme tedy předpokládati, že Čechové tenkrát ještě dle původního všeslovanského způsobu stavěli. Do doby této musíme všechny ony stavby položit, které ani Bojům, ani pozdějším historickým dobám přiřknouti nemůžeme, zvláště, když ony jinოსlovanským stavbám neodporují.

Druhá doba počítá se od Kroka až k Boleslavovi I. (935.) Města a hrady z tohoto času ležely ve stínu hustých lesů. ¹⁾ Místnost při zakládání se vyvolila buď na skalních výbězcích a vysokých březích, buď v rovině. Spůsob prvního druhu vidíme u měst a hradů z těchto dob pocházejících, jmenovitě u hradu Pražského, u Krakova, Libošína, Libice, Vyšebrodu, Telína, Děvína, Levého Hradce, Mělníka, Budče ²⁾; taktéž je patrný z popsání útoku na hrad. ³⁾ Založení města na rovině čteme o Draguši, vystaveném na břehu Ohře (tam kde nyní Postolupky se rozkládají, ⁴⁾ a o Vlastislavi, ležící mezi dvěma horami. ⁵⁾ O příkopu není nikdež zmínky, nebylo ho také na výbězcích tuze zapotřebí; ano v Libošíně a na Budči v skutku žádný příkop se nenachází. Naproti tomu bylo opevňování náspem obyčejné, ⁶⁾ jak to též nadřečené zříceniny dokazují. Že stavby byly dřevěné, vysvitá jak z vypálení hradů Děvína, ⁷⁾ tak i z okolnosti, že v 13. století o něm žádné stopy více nebylo, jelikož Dalimil, (jak z jeho popsání divé války patrné) o jeho stanovišti pranic nevěděl a na zcela jiném místě si jej představoval; kamenná tvrz by se jistě v onom čase, kde ekonomové

1) Castrum ... in sylva, quæ adjacet pago Ztibene (Scr. rer. Boh. I. 9). — Urbem tunc potentissimam juxta sylvam, que tendit ad pagum Ztibecanum (Scr. rer. Boh. I. 11). — Ot Linbice bielé, ide-že sú důbraviny uné (Libušin soud). — Urbem conspicio, fama quæ sidera tangit; est locus in sylva, villa quæ distat ab ista terdenis studiis etc. (Scr. rer. Boh. I. 20). — In altera rupe inter arbusta edificant urbem (Scr. rer. Boh. I. 21).

2) Scr. rer. Boh. I. 9. 10. 11. 20. 21. 24. 36. Libušin soud. — Žatec toho času ještě nebyl vystaven (Scr. rer. Boh. I. 23. 24.). Že v době této města v Čechách opravdu již stávala, dotvrzuji i následující svědectví: Annales Fuldens. k roku 857: civitas Witrachi dncia (=Vitoraz, Weitra). — 870. Karlmannus regnum Rastizi... ingressus cunctas civitates et castella in deditionem accepit. — 872. Boēmī, qui evadere potuerunt, in civitates defecerunt. — 869. Karolus, dum in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset etc. — Descriptio civitatum et regionum ad septem trisonalem plagam Dannbī (z 9. století) počítá v Čechách 15, na Moravě 11 měst, což u porovnání s jinými menšími slovanskými krajinami, kdež se jich na sta nřáli, ovšem málo jistoty poskytuje. (Srov. Palackého Dějiny české I. dílu částka 1. str. 202. 203. 216).

3) Čestmír (v rukop. Kralov.) Zde se též dovidáme, že skála i bradby zvýši čtyř či pěti mužů se vypínaly. — Možno, že Čechové způsob tento ohražování-se na výbězcích skalních od Bojů převzali.

4) Scr. rer. Boh. I. 31. Při té příležitosti se také přičina ndává, proč se město na rovině stavělo: aby prý obyvatelé, kdyby snad povstali, snadnější chycení býti mohli.

5) Scr. rer. Boh. I. 24.

6) (Vlastislav) stans in medio aggre (Scr. rer. Boh. I. 25).

7) Ex earum oppido muros Lemniaco vacuos indulgenti Vulcano (Scr. rer. Boh. I. 22.)

ještě tak starožitné stavby nebořili jako za našich dnů, aspoň zbořenými zdemí vyznačovala. Avšak přece i v této prastaré době stává se znička o kamenné stavbě, zajisté jen co osamotnělé zvláštnosti; kamenný most byl již za časů Libušiných v Čechách známý.¹⁾ Jednotlivá města měla více hradeb, uvnitř vypínal se hrad; jest to dílem z polohy jmenovaných měst, dílem historickými svědectvími²⁾ důstatečně pojištěno. Že již tenkrát věže neznámy nebyly, vysvitá z rukopisu Kralodvorského.³⁾

Třetí dobu počítáme od Boleslava I. až k Soběslavu I. (935—1125). Teprv pod svatým Václavem a Boleslavem I. upevnilo se křesťanství v Čechách. Zároveň s novým učením převzal národ také způsob stavení chrámů z Cařihradu a tímto slohem stavěly se města a jiné pomníky. Pražský hlavní chrám, jak nejstarší od sv. Václava založený, tak i pozdější, vystavený od Špitihněva II. ponášely na sobě byzantinský sloh.⁴⁾ Mohutný Boleslav I. založil Starou Boleslav na břehu Labe dle římského (t. j. byzantinského) způsobu do kruhu a obehnal ji tlustou zdí.⁵⁾ Podobně učinil Břetislav I., když v Praze hradby obnovoval.⁶⁾ V době této se již zjevně příkop jmenuje.⁷⁾ Tehdejší způsob zakládání nejjasněji vysvitá z měst i hradů v tu dobu jmenovaných, jakéž jsou: Domažlice, (Tugoš), Sedlice (u Karlových Varů), Děčín, Litoměřice, Osek (na Mži),⁸⁾ Chýnov, Důdleby, Netolice, Litomyšle, Kladsko, Dřevíč, Lysá, Chlumec (Kulm), Hněvín Most, Chrudim, Bílina, Žatec (od roku 1003 jmenován) Lěstno (Lesczen), Podivín (na Moravě), Opočno, Králové Hradec, Bechyně, Malín, Vratislav, Křivoklát a Oldříš, jmenovitě však z oněch, z nichž se nám jen rozvaliny zachovaly (Dřevíč, Oldříš). Mámeť z oněch dob zprávu, že Bílina z přehradí a města samého sestávala; v prvním stál kostel a dvůr županův, v druhém pak hrad.⁹⁾ Podivín ležel uprostřed vody co pomník slovanského způsobu opevňování.¹⁰⁾ Přece pak se již v tu dobu počínalo, cizí, jmenovitě německé hrady napodobovati, jakž to hrad Kamenec v Slezku na vysoké skále vystavený dokazuje.¹¹⁾ Zdá se však, že i tenkrát ještě dřevěné stavby převládaly; vysvitá to jak z vypálení, paláců a hradeb u věže v Kladsku knížetem Soběslavem (1114),¹²⁾ tak

1) Libušin soud: Radovan ot Kamena mosta. Také zdá se, že na konci této doby několik kamenných kostelů stálo, any některé z nejstarších posud trvajících až do této bedovčosti zasáhlati se zdají k. p. v Budči.

2) Tak byl Pražský hrad ochranou hlavnímu městu, něco podobného vidíme v Liboňně, na Levém Hradci, v Budči atd. I u Mělníka zmiňuje se hrad Pšov (Scr. rer. Boh. I. 36.)

3) Čestmír: vystup z věže.

4) Quam videlicet ipse S. Wencoslaus exstruxerat ad similitudinem Romanæ Ecclesiæ rotundam... Continuo (Spitigneu) per longum gyrum designat Ecclesiæ locum etc. (Scr. rer. Boh. I. 135).

5) Scr. rer. Boh. I. 41—43.

6) Scr. rer. Boh. I. 130.

7) Oldřich v rukop. Kralov.: davem trěd ku bráně p řickopy.

8) O hradu tomto posud vůbec neznámém pojednáme někdy později.

9) Scr. rer. Boh. I. 138.

10) Scr. rer. Boh. I. 140.

11) Scr. rer. Boh. I. 202: castrum super altrum scopulum.

12) Scr. rer. Boh. I. 253. 254.

z okolnosti, že silný vítr na Vyšehradě díl staré hradby a prostředeck paláce strhl, při čemž horejší i dolejší trámy roztrženy a sem tam rozmetány jsou.¹⁾

Čtvrtá doba počíná Soběslavem I. (1125). Kniže tento, jenž před svým usednutím na stolec panovníkův přečasto ze země uteci přinucen byl a při tom dosti příležitosti měl, německý způsob ohražování důkladně seznati, obrátil zvláštní pozornost svou na založení a obnovení hradů dle německých vzorů — z kamene. Již sice pod Vladislavem I. (r. 1121), vystavělo několik Němců vedravších se do Čech hrad na vysoké skále (Primdu);²⁾ byloť to však toliko něco osamělého: teprv pod Soběslavem vešel německý způsob stavení z kamene na skalách a strmých výšinách více a více v oblibu. Primda, Zhořelice, Tachov, Kladsko, Hostin Hradec, jakož i mnoho pohraničných hradů v Slezsku bylo od něho dílem založeno, dílem silněji opevněno;³⁾ hradové Jaroměř a Děčín se za jeho panování ponejprv jmenují.⁴⁾ Praha sama, kteráž posud s svými dřevěnými domy chatrně vypadala, dostala novými stavbami z kamene (1135) podobu vláských měst.⁵⁾ Kameníci, kteří se v ten čas ponejprv zmiňují, přicházeli nejvíce z Němec, důkaz-to, že kamenná stavení teprv od nedávna zakládali se započala.⁶⁾ Vůbec byla to doba přechodu od dřevěných staveb ke kamenným, což i ta okolnost pojišťuje, že roku 1134 vedlé kamenných také o dřevěných kostelích zmínka se děje.⁷⁾ Byly-li i kostely ještě ze dřeva, lehce se domyslíti, že jiná stavení také ještě po delší čas ze dřeva se vzdělávala. Nové stavby, zdá se však, že od toho času jen z kamene se daly, čehož důkazem jest, že při založení kláštera Strahovského (1140) pro mnichy prozatím dřevěné budovy se zřídily, nežby kamenné stavení dohotoveno bylo.⁸⁾ Klášter Sázavský, r. 1134 stavený, byl však již zcela kamenný a krásnou dlažbou z hlazených kamenů, sloupy a nadlodími opatřen.⁹⁾ Počet hradů od té doby pořád více se množí: zde počíná dějepis mnohého hradu. Z této doby pochází nejstarší české pomníky sestávající ze zdí; starší slovanské zděné hradby darmo bychom v Čechách hledali, ač vyjmete-li (jak na hoře podotknuto) něco málo byzantinských kaplí a kostelů. Avšak i z tohoto času zajisté jen velmi málo našich dnů došlo, nebo nepočítaje ani zhoubnou mocnost času a nepřátelské vpády, musíme opětně připomenouti, že ještě v 13. století (pod králem Václavem I.) vedlé kamenů také dříví k stavení hradeb se užívalo, jak pro to zřejmé svědectví máme.¹⁰⁾ —

1) Scr. rer. Boh. I. 259. *trabes inferiores et superiores cum ipso domo impetus venti fregit in frusta et dispersit.*

2) Scr. rer. Boh. I. 260.

3) Scr. rer. Boh. I. 287. 294. 296. 308. 329. 330.

4) Scr. rer. Boh. I. 287. 294.

5) Scr. rer. Boh. I. 318.

6) Scr. rer. Boh. I. 337. 338. .

7) Scr. rer. Boh. I. 315.

8) Scr. rer. Boh. I. 339. 341. — Gerlaci Chron. (Chronograph. Siloënsis) ap. Dobner I. 101.

9) Scr. rer. Boh. I. 316.

10) (Wenceslaus) civitatem Pragensem fecit murari, et alias villas forenses, quae juxta vulgare nostrum dicuntur civitates, muniri praecepit lignis vel lapidibus, compellens Re. ligiosos et seculares Clericos ad earum civitatum munitiones vel fossata constituenda (Scr. rer. Boh. I. 372).

Tímto nastíněním způsobu opevňování, jaký u Čechů v 13 století v ob-
byčeji byl, chceme zpytování skončiti; neboť z pozdějších dob zacho-
valy se nám posavad v rozvalinách bývalých hradů neklamné památky
stavby jednolitých století, jichžto očitě pozorování a porovnání k více-
rým a jistějším výsledkům vede, nežli sebe učenejší rozumování do čista
jasna. Nepatří to také k úkolu článku tohoto, jenž toliko nejstarší,
předhistorické pevnosti ohlédati má; pročež ustáhneme od dalšího
přemítání, a obraťme se ještě k několika domněnkám, které rozličným
časem polahmo na nejstarší opevnění v Čechách vystaveny byly.

V. Byli a jsou ještě pánové, které nadšenost jejich pro klassickou
starobylost tak dalece zavedla, že veškerou mocí i českou zemi stavba-
mi římskými oblažili usilují a opravdu jednolitá stavení starým
Římanům připisují (upomínáme jen na tak zvanou římskou věž, Rómer-
thurm, v Chebu). Pravda sice, že Římané ve válce markomanské
(172 po Kr.) národ tento přemohli a v zemi jeho pevnosti založili, kte-
réžto později (174) 20.000 římskými ozbrojenci obsazeny byly; ¹⁾ zdá
se však, že ustanovení toto pouze k pojištění římských hranic na Du-
naji sloužiti mělo, a jistě ležely tyto tvrže hlavně na Dunaji, tedy v
nynějším Rakousku: hlouběji do země, do Čech a do Moravy, sotva
Římané pronikli, tím méně se zde osadili, pročež na římské zříceniny
v Čechách soudný muž ani nepomyslí. Jiné římské starobylosti k. př.
mince, ald, kteréž se, ač pořádku, v Čechách nalezly, přišly zajisté
jinou cestou, totiž obchodem, do země naší. ²⁾

VI. Vůbec rozšířená a za auctoritou Palackého ³⁾ všeobecně za
neomylnou pravdu považovaná jest domněnka, že se ve vlasti naší též
pozůstatky Avarských hringů nalézají; jmenovitě se rozsáhlé obražení
u Češova (blíže Kopidlna) Avarům připisuje, avšak dle našeho pevného
přesvědčení zcela neprávě. Čechy byly sice od Avarů často zaplaveny,
ano po nějaký čas Avarům poplatny, zdá se však, že sotva déle než 70
let odvislost tato trvala: pevná ruka mocného Sama osvobodila opět zemi
od těchto škůdců. „Žeby Avarové v zemích, jež drancovali a kteréž
jim poplatny byly, pevnosti byli založili, není historicky dokázáno, a
může se spíše v pochybnost brát, an loupežný kočující národ, když
byl osady sousedů orby si hledicích poplenil a zpusťošil, obyčejně do
svého bezpečného doupěte se vrací, a jen tenkrát, když sobě polní
hospodářství a pokojné společné obývání oblíbil a tudy kočovným národem
býti přestal, v zemi podrobených národů osady zakládá. Ležít to tedy
ve věci samé, že národ kočující pevné stavby z kamene a prstí vzdě-
lávati nepotřebuje, ba ani toho nedovede; neboť vystavení takových
pevností předpokládá spůsobilost, jaké si jen národ pevným obydlím
uvykly dobyti může. — Námitka, že prý ono oddělení Avarů, které v
Čechách co posádka polem ležeti mělo, obyvatele této země k tomu
donutilo, aby nadřečené pevnosti stavěli, dá se lehce odstraniti jedno-
duchým uvážením, že by ona tlupa Avarů sotva skoro celé nepřátelské
obyvatelstvo, před jehožto outoky se ona právě nesmírnými příkopy a
náspy chránila chtěla, na jedno místo byla sehnala, aby jim posud ne-

1) Dio Cassius XXI. 15. 19. 20.

2) I Tacitus připomíná (Annal. II. 63) římské kupce a uskoky na dvoře Marbodově.

3) Palacký, Dějiny české I. dílu 1. část str. 95. 96.

ohraženým pevnou hradbu vystavělo.“) — Avšak ani všeho toho rozumování není zapotřebí. Obraťme zřetel svůj na ohražení Avarů v hlavním jejich sídle, v nynějším Rakousku a v Uhřích. V zemích těchto byli oni nesmírně hrady vzdělali, které Němci h ringy (hringe, hringus, hrincrinno, circulus, také hegin, Longobardové campus) jmenovali.²⁾ Takových se počítalo v říši jejich devět, z nichž dva v Rakousích ležely. Mnich kláštera Svato-Havelského (St. Gallen) ve Švýcařích popisuje nám je dle udání očitého svědka následným způsobem: „Hring takový zaujímal tolik prostoru zšíří, co vzdálenost Zurichu od Konstancie (??!) obnáší. Sestávalo z kmenů dubových, bukových a jedlových, kteréžto šírkou 20 střevidů na sebe se kladly, až násep výšku 20 střevidů dosáhl. Mezery se vyplnily kameny a hlinou, povrch náspu obložil se drnem. Sem tam se nastrkaly křoviny a ufaté stromy i s větvemi a listím. Uvnitř náspu tohoto zakládaly se vsi takovým způsobem, že hlas od jedné ke druhé slyšen býti mohl. Naproti obydlím byly v náspu úzké brány, jimižto pluky na loupež vybíhaly.“³⁾ — Zdali se vůbec ještě v nějaké krajině pozůstatky těchto na každý pád nakvap vzdělaných náspů nalézají, nevíme, avšak silně pochybujeme;⁴⁾ naproti tomu můžeme s jistotou tvrditi, že popsání tomuto Avarského hringu žádau z předhistorických rozvalin v Čechách neodpovídá. Takové ohromné; na mnoho mil rozsáhlé náspy bez e všeho příkopu⁵⁾ nenacházíme zajisté nikdež v Čechách: i musíme se tudy vši naděje spustiti, že bychom ve své vlasti Avarských hringů dopidili se mohli.

Tak jsme tedy seznali způsob stavení a opevnování všech národů v Čechách bytovavších ano i oněch, které po nějaký čas nadvládou jakousi v zemi této si osobovaly, a na základy tyto pracně dobyté bude nám teď již možno, u jednotlivých rozvalin po bedlivém ohledání místnosti a polohy jakož i věci tam vykopaných s jakouž takouž bezpečností ustanoviti, od kterého národu původ svůj vzaly.

Při praktickém upotřebení těchto vydobytých pravidel přichází však badatel přece do rozpaku, any se mu také památky starobylé objevují, které dle posavadních zpytování žádnému v Čechách bytovavšimu národu přirčeny býti nemohou. Jsoutě to nepatrné pahrbky, na jichžto temeně se do kola násep (bez příkopu) vypíná, tak že prostor jim zaujatý kottlinu tvoří. Ohražení taková jsou v Čechách velini pořádku, tím častěji v Lužici a v jižní Rusi k nalezení, a pevnůstky tyto v krajinách od sebe tak velice vzdálených jsou sobě vespolek tak podobny, že bezodporně na tentýž národ co zakladatele svého poukazují. Ohledně těchto pozůstatků zchází nám veskrze všechny historické šlepěje; vzdor úsilnému namáhání nepodařilo se nám, ani jediného dokladu pro památky tyto z pramenů vyčerpati. Musíme tedy zde jako dříve tak i nyní pouze

1) Grundsätze der böhm. Alterthumskunde von J. E. Wocel S. 21.

2) Srov. Pertz Monum. hist. Germ. I. 34. 299. 37. 302. 45. 89. 176. 177. 182. 222. 183. (regia, quæ, ut dictum est, Hringus, a Longobardis autem Campus vocatur) 252. 851 (campus eorum, quem vocant Hringum).

3) Monachi Sangallensis Gesta Karoli Imperatoris II. 1. (ap. Pertz Mon. hist. Germ. Tom. II. pag. 748).

4) Srov. poznamenání Pertzova k místům nahoře uvedeným, zvláště Mon. hist. Germ. I. 176. 177.

5) Též Einhard praví (Annal. u Pertz I. 177): Pulsis igitur Hunorum præsidiis, ac distractis munitionibus, quarum una super Cambum fluvium, altera juxta Comagenos civitatem in monte Cumeoberg vallo firmissimo erat exstructa, ferro et igni cuncta vastantur.

domněnkami a domysly se uspokojiti: neboť i částečné jistoty nelze nijak se domakati. Co se nás týče, kloníme se k náhledu nejdůkladnějšího a neunavného badatele Chodakovského,¹⁾ jenž v nich posvátná místa Slovanů spatřuje, kde se schůzky, veřejné porady, svatby a jiné slavnosti odbývaly. Ano zpytatel jde ještě dále a považuje okolnost, když se ohrazení taková zhusta v zemi nějaké nalézají, za důstatečný důkaz, že krajina tato někdy od Slovanů obydlena byla. Dovojuje též z národních písní mezi Dněprem a Sánem sebraných, že místa tato jmenem rajhrad vyznačena byla. — Od Celtů náspý tyto nepocházejí, nebo ti to vztyčovali k náboženským záměrům kamenné kruhy;²⁾ od Němců rovněž ne, nebo ti to boby své vzývali v lesích a hájích, neobmezujice je nížádnou zdí, ne však na horách³⁾ Jsme tedy nuceni, náspý tyto za dílo Slovanů považovati.

Tímto končíme toto historicko-kritické badání o původu oněch náspů a příkopů, o nichž dějepis naskrze mlčí. Přisvědčíme každému, kdožkoli práci naši za suchoparnou a nezábavnou vyhlásí; ale věru těžko, přetěžko, z kalných zdrojů čistou vodu čerpati, -- nemožno z pramenů, když chudě tekou, vydatně se občerstviti!

1) Z. D. Chodakovski, o Slovianszczyznie przed chrzescianstwem. Krak. 1835.

2) viz nahoře str. 7.

3) Tacit. Germ. cap. 9: Ceterum nec cohibere parietibus deos, neque in ullam humani oris speciem adsimulare ex magnitudine celestium arbitrantur. Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident. (Srov. German. cav. 39. 40. 43. 7. Histor. IV. 14. 22. Annal. I. 61. II. 12. Claudian. cons. Stilich. I. 288). — Místa, která Grimm (Deutsche Mythologie, Göttingen 1835. S. 50 — 57) uvádí, chtěje dokázati, že Němci ze starodávna přece chrány stavěli, při bedlivějším ohlédání v níveš se rozpadnou; potahují se totiž (jak Grimm sám usnává) na pozdější časy (5. — 8. století) a nejvíce na krajiny, původně celtickými národy obydlené (jako je Gallie, severní Italie, Anglieko), kteřížto se, jak známo, v kameaných stavbách výborně znali, kdežto německé pluky tamtéž bytující pozdější příchodí byly. Jediné místo, které jakousi váhu má, jest Tacitovo Ann. I. 51: „Profana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanae vocabant, solo equantur;“ avšak dá se ono také dobře a vhodně na vypálení posvátného iosa potahovati, což pak s ostatními slovy Tacitovými (jmenovitě Germ. cap. 9.) úplně souhlasí.

Z u s a t z

zu der Sprachvergleichung im vorigen Programm

vom J. 1853 u. 1854 v. pr. Direktor.

Einige Eigennamen der Flüsse, Berge, Orte und Personen ic.

I. Einsylbig und unbeeidigt:

Jar jar (tok) od. jará (voda, řeka) daher slav. jar-čok; einö mit: Adler, or-el, arm. ar-dziv.

Jach, jak neb jaká, řecký αχος, (schnell, scharf, stark, einö mit **Jache**; jäh, jach, náh-lý, von jach-at, laufen, auch aqua, acha, ava und apa.

Traun, traven od. travná, (Gras).

Rhein, rýn, reyn, ist einö mit rein, rajný, ráno = svit, rjaný a rujný (žlutý)) daher mit **Rhon**, lat. Rhodan-us, slav. rudan, t. j. rudný roth. In = Wien von winden; **Wien** wie **Widen** bedeutend voden, überfluthend.

Rainz = Mohuč, wie Mohač, celtisch: magus, Feste, v. Mohut-ný, pevný.

Schweg, **Schweiß** und **Schwiß**, gebildet wie svět, svit; **Zwettel**, Světlá. **Berbst** = Serbist (Schöpfort) serbat = čerpat, daher auch **Chernisk-er**.

Kiel, vergl. poln. Kiel-ce; **Zülz** mit **Selce**, **Mölk** mit **mélko**.

II. Zweisylbig und mehrsylbig.

2) **Aufe**: **Tscheiße**, tisa, (taxus); **Reiße**, nisa; **Themse**, temže. wie **Omze** = Čmč, u. **Mze** **Reiß**; (**Saale**, Sála, (Sijala); **Sau**, Save, v. Sáva statt sijavá; **Leube** = ljubá; **Garde**, grada.

3) **in**, ein ganz slavischer Ausgang; **Volin**, Stěin, Kozlin (Köslin).

4) **ic** = ice; genit. pl. ic; **Beliß** (Bělic), **Streliß**, strělic (v. úrati, úré, auch Tirol), **Geistriß** = Bystric. **Kreupiß** = krupico, **Leibniß**, lip-nice (Leubniß = ljubnice); **Liegniß**, legnice, **Schweidniß**, svidnice, **Schweiniß**, svinice; **Schleuß**, Slivic. Hieher gehören auch die slav. Ausgänge auf elz, atz, otz, ulz, wie **Aflenß**, (Ašlanz), **jablonec**; **Ko- stanec** (kaštanec) **Kostniß**; **Dschap**, osic, **Forßlag**, **Gedroß**, **Peruß** u. a. m.; **enß** = enic-e, **Kamen**, Kamenice, **Koblennß**, Kobylnice, **Graudenß**, pol. Grudzienec cfr. **Gründßing**, daher die Goth. **Greuthungi** (Grudzonci) od. **Pruthungi** = Prusinci; **Morungen** = Morong.

5) **ig**; **Leipßig**, **Lipsko**; **Danßig**, Gdansk-o (Küt). **Bußig**, Pučsko, **Gästing** = Gostnik; suche Ausgang **ich**; in Hauptw. **ing** bei **Eubß**. 4. **Ließing** od. **Liesing**, lesinek, lesik. **Sauerßing** ja-vorlik.

6) **en**, **Platten** = blaten, **Munden**, **Muten**, **Plauen**, **Plaven**, **Lybein** = Duino, Timav-tok, **Fluß**, unterm **Karß** fließend; **Laufen**, Lu-

beñ; Rügen, rujen, Bremen, bremno statt brevno; Dresden, tre-stén, Drázdany; v. trest, Schiff.

7) ol, Memmel, Mumel, Mosel, (mossella) mozel, Pregel, Tu-hel, ic.

8) er, statt ra, Oder odra od Vodra, (deru); Ufster, Ogra (hor); Bober = Bober, Ister = Oster = (bistrý); Weser = Vizera statt jtzera; (jez) daher: Iser, Isar u. Jzora, wie Eider = jed-ra. Trier lat. Treviri, Drevarý; wind. drevò Baummenge. Münster = monaster-ium.

9) ef, Lübeck = Lubek, Waldek = Vládek, Sandek = sandek, Landek = landek. Bärened, Brnek; Dirned od. Dürrenegg, Drnek ic.

10) an, = áñ ob. añ, Lauben = Lubañ, Sagan, Zagañ, Bassan-o, Passaun, wie Passau

11) un, Thun = Tûñ; Brunn (Brünn) Brno v. brániti, brnění, o-bor.

12) ar = ár, ary, wie Velvary, Weimar, Vimar u. Vinary; Goshlar, Kózlary; an der Wehe, Wehlar, Vlkomar; mit er gleich.

13) ach = ách, slav. Lokal, pl. siehe Subst. 22. v. Selcäch (Selce) = Zeltschach u. a. m.

14) au, av u. ov; bei den Flüssen ava, was keines Wegs aqua, ob. oa = voda, bedeutet, sondern der Possessivausgang ov, ova, ovo (er sie es) die Eigenschaft anzeigt. Moldau, wie Fulde, Mold-ava = Vlt- od. Hlt-ava; cfr. Veletabi = Wilzen, Vlti, Donau, dun-ava, v. duju (anschwellen) dun, Dunaj = Dunej proud; Glogau, Glogov = Hlohov od. nur Lochoy (Weißdorn); Passau, Pasov ic.

15) ee, ist nicht immer ein See (sal); oft nur der verdorbene Aus-gang ee, wie: Garsee = gorence; Rulmsee, Chlumce, Zetelsee oder Jedlersee, so wie in Mannsnamen: Zootsee, Schiffsmann, nur loděi

16) vyl (Weiler) wird aus dem lat. villa abgeleitet, slav. bylo, býdlo, byl, vyk ob. vik, lat. vicus, griech. δίκος, ves, viska; oft aber ist es nur der Ausgang: ek, ik, Osterwid, ostrovik, Schleswig, Slezvik.

17) büttel, slav. byty, wie in Böhmen: Tatobyty, so Wolfenbüttel, Vlkobyty, Rágebüttel, Ratěbyty

18) bach, ist nicht immer an ein Wasser (häh) zu denken, oft ist er der local auf ach nach den Endigung ba, Káčb-ách, Rabach v. káčeti, v. Trnoba, Dürrenbach, v. Chudoba Heidebach u. s. w. siehe Nr. 22.

19) rode, ist ein Ueberrest v. grad ob. hrad, dasselbe ist: Gart, gard ob. gord, alterthümlich: karth, u. = certa; wie Alterode od. Starrode, Stargard, Staryhrad; Osterrode, ostrograd, Wernigrode, Vranýgrad ic.

20) dam, in Potsdam, Pod-zdomb, Bobzdub-in; im holland. soll der Ausgang dam bedeuten dām, dām; nach anderen Jaun, taun, celt. dun, slav. tyn; Roter-dam, Umstel(o)dam od. Amsterdam.

21) stod, ist slav. stok, (stoky = confluxus, v. teku) ebenso: Steden = Steky. Vit-stod = Vod-stok; Ro-stod, Roz-tok, Stod-holm, stok u. cholmu, chlumu.

22) hag od. hagen (lese wie háj, hájení, deut. Hege od. Hecke, Ein-friedigung wie kaje (Quais) ukájení teky; ebenso: hagen = hasen, cho-váni; Roppen = hagen, Kuppen = hájení, kupecký přístav.

23) hof = chov od. ov; Dürrenhof = Trnov od. Turnov, Strahof = Strá-hov; Osterhof = ostrov; Rügenhof und Loigenhof = Lučnov.

24) Horn = cernu, roh; ist oft nur horno v. hor, Berg-spiße.

25) buž, ein slavisch. Ausgang, wie im böhm. Radbuz-a Fluß, cfr. Robúsy Dorf; so: Pribuž = Pribuz; Kottbuž = Kotbuzy; Leubuž = Ljubuky.

26) ne st nicht nur nidus, gně z d-o, auch der Ausgang nisl, ist = icht.

27) thur, celt. dur-um, slav. dv ū r, (auch taur u. tábor) Winterthur, Vitodv ū r.

28) thun ist t ū n; Thál = dól; stall = stál-o, Stabtel = stádl-o; Stadt, stát od. stě.

29) stein, illyr. stě na Felswand; wie Bodenstein = Podstěně; oft sind ganz andere Ausgänge darin verborgen, z. B. Gasstein = g ū st-in, hoslin; Karlsstein = Karlav-týn; Lichtenstein, z Lestān, Hassenstein = hasi-stě, Bergstein od. Berstein (z perstěnu páni).

30) heim, ist nicht immer ham (siehe 20) engl. hom, dóm od. dām, Haus; oft: Hein, háj, od. nur í m, í n, wie in Budím und Budín; so in Maaim, Mansheim: Radlm = Rathheim; Döheim, Bojín, Bojensko.

31) Haus und haufen = chýž, k ū l, k ó e; oft nur onse, Posthaus = pastouse; dasselbe ist: hütten, hutě oder k ū tě. verdorben in D h ū hütten aus ve Lhotě.

32) wald, bedeutet 1. Welt, svět (Licht); 2. vlat, lat od. las, les; ebenso vout statt houd, holt, Holz, h ū lě-i, h ū st, h ū st, hvoz d.

33) walt ist vlk (Wolf) wie in Prestavlk; so: Prihatwalt, Pasewalt.

34) Berg = verch od. vrch, versteht aus breg, brch, Ufer, einö mit broh, Bruch. Bamberg aus Baben-berg, Babin-verch; in Kulm-berg, identisch mit chlum-verch.

35) burg, πύργος, indisch: puru, engl. boró, bureau, (urb-s), unser o-bor-a, bor, borek, auch var u. varoš.

36) Born od. Brunn, bedeutet 1. brno, brnění, ohora; 2. bor, als Brunnen von rinnen, vru, vřeni, vary, woraus auch: Br ū h ū l, slav. vrulo, vřidlo; im südlichen Vurla, gleich mit Sprudl.

37) baden bedeutet, vada, vody, (Wasser); so ist Warm-bad od. brunn gleich dem slav. teplic, in Asten: Tisflis und Kaplic.

38) furt od. fort versteht = brod von b ř e d u, waten; Neu-fort, Teutisch-brod, selbst: Poděbrady scheint verderbt aus Podebrody = Unterfurth.

39) brug und brügge bedeutet spruga einen Bogen, Brücke; oft aber nur Ufer, breg, (breg), polab. br ū h = Bruch; illyr. brig, woraus Frig und Fries = b ř iz entstand.

40) Mund, m ū n d e, slav. ust od. ousť von mut, engl. mauth (maus), ment-um.

41) feld = fi el d, bulgar. pole-to, entspricht dem slav. pole od. pol, πολις; z. B. vlčopol = Wolfsfeld.

42) feld, illyr. klis-ura, wind. klis gleich dem Flied und Fels, aus kel, kal = Spiße; daher sk ū la od. sk al, indisch: kala, celt. gall od. gallia, ital. sciglio; scilla.

43) Mark, bedeutet 1. mokr-a, Raßland. 2. Marktplatz (merces) trh, tržistiě od. hrinek = Ring; 3. Mark-land, v. margo, marky; Gränze = hranice; hrana = kraj, Rain; wie kaut, kant, kent, End.

44) Lappa, Leipe, Lippe = lipa, Linde, Graß-lappa, krásná lipa.

45) Dorf, rus. drev-na, ves; manchmal = dv ō r, Hof.

46) boden, p ū d a, manchmal: bud und vod, voden, wie Baden.

47) Bude, buda, bouda; Kirch = cirk-ev, lat. circ-us, engl. church.

- 48) kassel (kassel) aus castell-um, slav. kost-el, v. kost, kot, Feste.
 49) leben, bedeutend slapy (žlab) Fall, od. slav, so: Wellerleben = Veleslavy; Gisleben = oslavy.
 50) seifen = seypy (sypy) im Bergwesen.
 51) rath und radl = rád, Zuckertadel = Suchorady.
 52) siedl, sídlo od. sedlo, wie selo, Eis, Ansiedlung, so ist auch selo=saal; daher: Kassiedl, Wunsiedl, Einsiedl u.
 53) wangen, soll nach einigen vang od. vand d. i. Wasser, voda od. vanda bedeuten; da müßte: Feuchterwangen, feuchtes Wasser, bedeuten! Es scheint aber ganz dem slavischen Ausgang vanka aus vana od. vany, so auch vinka (ingen) aus vina zu entsprechen; alt slang es bona, vona, (siehe Progr. 1853, S. 11, Nr. 14 d.) so böhm. Jenčovana, Ennwangen, Dürrwangen = dervana, wind. Holzgegend, Ellwangen = jelo od. jedlo-vanka; Eberswangen = vepřovana; Sauwangen = Sovinka.
 54) kertschen od. gertschen, ist böhm. kerčma, Schenke, daher Roth-Preis-Herrens-kertschen, rudá-hřezno-panská-krčma.
 55) gau ist oft gov od. hov, Hof, Kreis, Hein, háj od. gaj; oft aber nur der Ausgang ov od. kov, wie: Brizov und Brízkov in Brühau und Breisgau; Rheingau, reynkóv.
 56) rich od. reich (bohat neb říše) ist im Anfange der Worte gewöhnlich das slav. rych aus ruch, lat. rus, Bruchland od. Neuland, z. B. Reichenau = Rych-nov; am Ende aber ist es oft der Ausgang iha, aha, z. B. Ostraga od. ostriga; im russischen bedeuten Ostrogy Kastelle, da entstand aus vostrěga = Westriche; wie dann aus Ostriha, Ostrich und Östreich; in Osterreich bedeutet: Oster = Morgen aus justro od. jutro, böhm. jitro.

Schulnachrichten

von pr. Direktor.

Das neue Schuljahr begann am 16. September mit einem solennen Hochamte, welches der hochwürdige Hr. Stadtdechant, emerit. Vikar und zugleich bischöflicher Gymnasial-Kommissär, Johann Hrdina, unter gehöriger Assistenz abhielt. Gleich darauf begann die schriftliche Prüfung der neu aufzunehmenden Schüler in die 1ste Gymnasialklasse, deren 90 sich anmeldeten; doch konnten nach der hohen Vorschrift nur 50 aufgenommen werden. Die Summe aller angemeldeten Schüler war 312, darunter 285 öffentlich, 24 privat Studierende, im Ganzen 12 mehr, als im Anfange des Schuljahrs 1854.

Die Aufnahmestaren betrugten	160 fl. C. M.
andere freiwilligen Beiträge der Schüler	120 fl. 10 kr.

Zusammen 280 fl. 10 kr.

Diese wurden größtentheils zur Anschaffung von Büchern und Karten verwendet; worüber die spezielle Rechnung den hohen Behörden stets vorgelegt wird.

Am Montage den 18. September die Vorlesung der Disciplinar-Vorschriften, und dann darauf begann gleich der Unterricht, welcher folgenden Klassen vertheilt war:

Josef Uhljz Latein in der V. u. VIII., 11 Stunden, Böhmisch i. d. VII. u. VIII., in 6 St.

Leop. Dwořák Latein in d. VII., Griech. V. u. VII., Deutsch in d. VI., VII. u. VIII., 20. St.

Jos. Hanáčik Latein, Griech. u. Böhm. in d. VI. 13 St., dann Griech. in der IV. 4 St. und noch 2 St. Böhmisch in der V.

Gust. Lindner Mathem. V., VII., VIII. 10 St., Physik VII. 3 St., Deutsch 2 St. V., Propädeutik in der VIII. 2 St.

Ant. Maloch Geschichte in der V. VIII. in 12 St., Math. u. Physik in der IV. in 6 St.

Laur. Kroh Latein in der III. 6 St., Griech. 5 St., Böhmisch in der II. III. IV. 6 St., Geogr. in der I. 3 St.

Franz Rejtný Latein in der II. 8 St., Deutsch in der II., III. u. IV. 10 St., nebst Calligraphie.

Wenzel Groh Latein in der I. 8 St., Deutsch in der I. 3 St., Math. in der I. II. 6 St.

Ant. Holmann lehrte die Religion in d. I. — IV. 8 St., Latein in der IV. 6 St., Böhm. in der I. 3 St.

Dr. Kotrbelec lehrte die Religion in der V. — VIII. 8 St., dann Geschichte in der II. III. IV. 9 St.

Der prov. Direktor übernahm das Griechische in der VIII. durch 6 St. Diese Ordnung mußte aber bald unterbrochen werden, da bedeutende Veränderungen eintreten.

Den 7. September kam an die Stelle des nach Prag beförderten Prof. Felix Zenker ein neuer Lehrer der Philologie Franz Kott, von Reuhaus hieher bestimmt, und übernahm größtentheils die Gegen-

stände des suppl. Lehrers Josef Hanáček, der an seine Stelle nach Neuhaus versetzt wurde.

Am 1. April ist aber H. Kott wieder nach Götz befördert, und H. Lindner nach Eyll überetzt worden; an ihre Stelle kamen die beiden geprüften Lehramtskandidaten Jos. Vechánek und Alois Langer als suppl. Lehrer; der Erstere übernahm die Gegenstände des Fr. Kott, der Letztere die des Gust. Lindner, bis auf die Propädeutik, welche Dr. Kotrbelec übernahm, wofür wieder an seiner Statt die Geogr. und Geschichte in der II. Klasse H. Krob lehrte; H. Maloch nahm in der IV. das Böhmische, die Mathematik dort H. Langer.

Inzwischen wurde H. Dr. Kotrbelec durch eine gut bestandene Konfursprüfung aus der Geogr. und Geschichte in die Zahl der wirklichen Gym. Lehrer (mit erhöhtem Gehalte) versetzt.

In Folge der in jedem Kurse heuer vorgenommenen Visitation hat die hochhöchl. k. k. Statthalterei über die umsichtige Leitung, den Unterricht und die Aufrechthaltung der Disciplin am hiesigen Gymnasium ihre Zufriedenheit auszudrücken und eigene Belobungen dem pr. Direktor Franz Schier und dem Lehrer Jos. Uhlík zu ertheilen befunden.

Im Verlaufe des Schuljahres fanden keine Erkrankungen noch Verurlaubungen Statt. Die in das Schuljahr fallenden Ferien wurden nach der vom höh. k. k. Unterrichtsministerium vorgeschriebenen Ferialordnung eingehalten.

Von den 4 Ferialtagen, die der Direktor im Schuljahre zu bestimmen ermächtigt ist, wurde dem Wunsche des hochwürdigsten bischöfl. Ordinariats bereitwilligst dadurch entgegengekommen, daß der 21. Juni, als der Gedächtnistag des heil. Aloisius, ganz frei gegeben und gefeiert ward. Ein schönes großes Bild dieses Heiligen war auf dem mit Blumengewinden gezierten Hochaltare unter einem Baldachin aufgestellt, und blieb es so durch die ganze Oktav; die beiden Religionslehrer hielten um 9 Uhr angemessene Erbauungsreden, wo zur Belebung und Kräftigung des religiösen Sinnes der Jugend das Beispiel des heil. Alois, als Patrons der Studirenden, zur Nachahmung ihr aufgestellt ward, darauf folgte ein feierliches Hochamt mit vielstimmigen Gesängen und Quartetten. Nachmittag um 3 Uhr wurde eine Vesper abgesungen.

Den Beschluß dieses Freudentages sollte auch ein gemeinschaftlicher Ausgang nach der Karthause und eine dort veranstaltete Unterhaltung von Jugendspielen, Deklamation, Mimik und Gesang machen; doch mußte des ungünstigen Wetters wegen dieses Spiel auf den Samstag Nachmittag verlegt werden.

Die Gymnasialjugend beging überdies in Begleitung ihrer Lehrer, nebst dem täglichen heil. Messopfer um 7 1/2 Uhr, und den Sonn- und Feiertags-Gottesdienst um 9 Uhr, — auch alle übrigen Gebräuche der römisch-katholischen Kirche, als: Prozessionen, Andachten oder Festlichkeiten, besonders die Feier des allerhöchsten Herrscherhauses, in gebührender Weise.

Das heil. Sakrament der Buße und des Altars wurde in jedem Kurse zweimal empfangen; die Andachtsübungen in der Charwoche wurden auch heuer feierlich abgehalten und mit dem gemeinschaftlichen Empfang des heil. Abendmals beschloßen.

Das Verhalten der hiesigen Gymnasial-Schüler war im Ganzen zufriedenstellend, weshalb die hochlöbl. k. k. Statthalterei ihre Zufriedenheit darüber zu erkennen gab und die städtische Gymnasialdeputation auch lobenswerth sich darüber aussprach; denn, außer mehrfachen Zurückbehaltungen einzelner Schüler in den Klassen des Unfleißes wegen, und außer wenigen kurzen Karzerstrafen, wurde nur ein Schüler der I. Klasse eines größeren Vergehens wegen von allen Gymnasien ausgeschlossen. Ueberhaupt gab die Gymnasialjugend auch heuer bei jeder Gelegenheit die Beweise ihres religiösen und patriotischen Sinnes, und ihres guten Herzens.

Es wurde die 3. Rate von 20 fl. C. M. fürs Museum Kapital zur Herausgabe guter böhmischen Bücher zum Besten der hiesigen Gymnasialbibliothek wieder zusammengeschossen, die Schüler der Quarta kauften auch ein großes Bild die böhmischen Chronisten darstellend für ihre Klasse. Ein Beitrag zur Unterstützung der Stadtarmen wurde zum neuen Jahre gesammelt, und die Unterstützung der armen Mitschüler durch wöchentliche kleine Beiträge auch heuer fortgesetzt.

Von den durch die musikalische Akademie im vorigen Jahre eingegangenen Beträge von 49 fl. 17 fr. wurden 32 fl. dem Armenfonde für Studirende zugeschlagen und für die übrigen 17 fl. 17 fr. Bücher zum Privatgebrauche ärmerer Schüler angekauft, und zwar: Vegas Logarithm. Tafeln und Ramshorn's griech. Lexicon in 5 Exempl.

Nach der Rechnung der beiden Religionslehrer betrug die Sammlung der Schüler 260 fl. 40 fr.

Beisteuer des Lehrkörpers 41 fl. 20 fr.

Unterstützung durch die beiden Religionslehrer gesammelt:

von den H. Beamten 36 fl. —

„ „ Bürgern 24 fl. 27 fr.

Betrag von der vorjährigen Akademie 32 fl. —

Kassabaarschaft vom Schuljahre 1854 43 fl. 19 fr.

Im Ganzen 437 fl. 46 fr.

Davon wurde verwendet 1. Auf Mittagmahle für
6 Schüler 4mal der Woche 149 fl. 54 fr.

2. Auf Kleidung 69 fl. 38 fr.

3. „ Quartiere 52 fl. —

Summa 271 fl. 32 fr.

Bleibt also 166 fl. 14 fr.

Von der Butaschen Armenstudentenstiftung von jährl. 20 fl. C. M. erhielten folgende Schüler einen Antheil

von 8 fl. C. M. Wenzel Kreyš, Schüler der VIII. Kl.

„ 6 fl. — Wenzel Klouček, „ „ VI. Kl.

„ 6 fl. — Joh. Waniček „ „ IV. Kl.

Allen edlen Jugendfreunden und andern Wohlthätern der armen studierenden Jünglinge entbietet das Gymnasium den wärmsten und ergebensten Dank.

Auch heuer, wo das Gymnasium seiner definitiven Bestimmung und Bestätigung als Obergymnasium mit aller Zuversicht entgegenfieht, muß es den Wunsch aussprechen, daß das Hand der Jugend mit der Schule redlich Hand in Hand gehe, und den erziehenden Unterricht, dies wichtige aber beschwerliche Geschäft, aufrichtig misfördern helfe, daß endlich die

löbliche Stadtgemeinde die Wohlthat von Seite des Staates würdigend für die vielen materiellen und geistigen Vortheile, die eine solche Bildungsanstalt der Stadt gewährt, die etwaigen noch nöthig werdenden Auslagen nicht scheuen; sondern die kleinen Opfer zur Herstellung und Erhaltung des Obergymnasiums bereitwillig, wie es bisher geschah, darbringen wolle.

Statistik des Gymnasiums.

1. Lehrpersonale.

Vertheilung der Lehrfächer im 2ten Semester.

Lehrer	Gegenstand	Klasse	Zahl der Stunden	
			des Gegenstands	wöchentl.
Franz Schier, pr. Direktor u. wirkl. Gymna- siallehrer, weltl.	Griechisch	VIII.	6	6
L. Kotrbalec, Dr. der Theolog. Weltpriester, Religionslehrer	Religion Geographie u. Gesch. Propädeutik	V. VI. VII. VIII. III IV. VIII.	zu je 2 St. zu je 3 St. 2 St.	16
A. Holmann, Weltpriester, Religionslehrer	Religion Latein Böhmisch	I. II. III. IV. IV. I.	zu je 2 St. 6 St. 3 St.	17
L. K a g b u n d a suppl. Gymn. Lehrer	Naturgesch. Mathematik	I. II. III. V. VI. VIII. III.	2, 2, 3, 3, 3, 3, 3 St.	19
Jos. Uhlík, wirkl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der VIII.	Latein Böhmisch	VIII. V. VI. VII. VIII.	5 St. 2, 3, 3, 3,	16
L. D w o ř á k, suppl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der VII.	Latein Griechisch Deutsch	VII. V, VII. VI. VII. VIII.	5 St. 4, 5 St. zu 2 St.	20
J. B e c h á n e k, suppl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der VI.	Latein Griechisch	V. VI. IV. VI.	6, 6 St. 4, 4 St.	20
Alcis Langer, suppl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der V.	Mathemat. Physik Deutsch	IV. V. VI. VII. VII. V.	3, 4, 3, 3 St. 3 St. 2 St.	18

Lehrer	Gegenstand	Klasse	Zahl der Stunden	
			des Gegenstands	wöchentl.
Ant. Maloch, wirkl. Gymnas. Lehrer, weltl. Ord. der IV.	Geschichte Physik Böhmisch	V. VI. VII. VIII. IV. IV.	zu 3 St. 3 St. 3 St.	18
Laur. Krob, suppl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der III.	Latein Griechisch Geog u. Gsch Böhmisch	III. III. I. II. II. III.	5 St. 5 St. 3, 3 St 2, 2 St.	20
Fr. Rejnh, wirkl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der II.	Latein Deutsch	II. II. III. IV.	8 St. 4, 3, 3 St.	18
Wzl. Groh, wirkl. Gymn. Lehrer, weltl. Ord. der I.	Latein Deutsch Mathemat.	I. I. I. II.	8 St. 3 St. 3, 3 St.	17

Unterricht im Gesange ertheilte heuer wieder durch besondere Gefälligkeit der hiesige Dekanalkaplan P. Johann Tobiašek durch 6 St wöchentl. in 3 Abtheilungen für 130 Schüler im I. Sem. und 120 in II. Sem. um ein sehr mäßiges Honorar, den Mittellosen jedoch unentgeltlich. Es wurde eine Auswahl von geistl. und weltlichen Liedern fleißig eingeübt, von denen viele an Sonn- und Feiertagen beim Gottesdienste abgesungen wurden.

Unterricht in der italien. Sprache nach Philipps Grammatik ertheilte der Katechet Anton Holmann durch 2 Stunden wöchentl. daran nahmen 24 Obergymnas. Schüler Theil.

Kalligraphie lehrte der Gymnasiallehrer Franz Rejnh in 4 Abtheilungen durch 4 Stunden wöchentl., 80 Schüler.

Unterricht im Zeichnen gab H. Jos. Mazánek Lehrer an der Unterrealschule durch 3 Stunden in der Woche im Winterfurse.

Gymnastische Übungen mußten heuer wegen Mangel an schicklichen Räumlichkeiten ganz unterbleiben.

Unterricht in der mosaischen Religion ertheilte der hiesige prov. Kreisrabiner Abraham Grünfeld für 10 Schüler in 2 Abtheilungen durch 5 Stunden wöchentl., nach eigenen Schriften.

Lehrplan

im Schuljahre 1855.

Die Vorträge nach Klassen und Gegenständen.

I. Klasse.

Klassenvorstand: Wenzel Grob.

Religion nach Leonhard's Leisfaden: Kathol. Glaubenslehre, böhmisch, 2 Stunden. Holmann.

Latein nach Dünnebier, regelmäßige Formen; Erklärung deutsch, zuweilen auch böhmisch, im 2. Sem. wöchentlich 1 Ausarbeitung, 8 Stunden, Grob.

Deutsch nach Wurst's Sprachdenklehre die Einleitung, einfacher und zusammengesetzter Satz, das Verb, 1 Stunde; Diktando und zuweilen Uebersetzung aus dem Böhmischen 1 St.; Lesen aus Mozarts Lesebuch I. Thl, 1 St. alle 14 Tage 1 Aufgabe, 3 St. Grob.

Böhmisch nach Tomicek's Grammatik die regelmäßigen Formen, Čelakovský's Lesebuch I. Thl, alle 14 Tage 1 Aufgabe, 3 St. Holmann.

Geographie nach Belling und Simonis II. Handatlas. Topische Geographie der ganzen Erde; Hauptpunkte der polit. Geographie als Grundlage der Geschichte, 3 St. deutsch, Grob.

Mathematik nach Močnik, die 4 Spezies mit der Theilbarkeit der Zahlen; Gemeine- und Dezimal-Brüche; dann geometr. Anschauungslehre nach Hillard's Wandtafeln: Linien, Winkel, Dreiecke, Parallelogramme, 3 Stunden, deutsch. Grob.

Naturgeschichte nach Pokorný: Säugethiere, dann Krustaceen, Insekten, Spinnen etc. 2 Stunden, deutsch mit böhm. u. lat. Terminologie. Razbunda.

II. Klasse.

Klassenvorstand: Franz Rejnh.

Religion nach Leonhard, die kathol. Sittenlehre; Liturgik nach Frenzel, böhmisch, 2 St. Holmann.

Latein nach Kühner II. IV. V. und VI. Kursus, die unregelmäßigen Flexionen, Kasus- und Modus-Lehre; wöchentlich 1 Aufgabe, deutsch, 8 St. Rejnh.

Deutsch nach Wurst: Satzverbindung und Satzverkürzung, Perioden, Formen des Nomen, Aufsätze, Diktando und Uebersetzung aus dem Böhmischen ins Deutsche; Vortrag, Lesen aus Mozarts Lesebuch II. Thl, 4 St. Rejnh.

Böhmisch nach Tomicek: Formenlehre überhaupt, dann des Zeitwortes insbesondere, Lesen geeigneter Stücke, etwa 60, aus Čelakovský's Lesebuch II. Thl. Alle 14 Tage 1 Aufgabe, 2 Stunden. Grob.

Geographie und Geschichte: Alte Geschichte bis zum J. 476 nach Christo mit der Geographie eines jeden Landes verbunden, nach Büß, 3 St. deutsch. Prob.

Mathematik: Verhältnisse, Proportionen, Regel de tri, wälsche Praktik; vaterländische Münzen, Maas- und Gewichts-Bestimmungen, nach Moënik. Größenberechnung; Dreiecke, Vierecke, Vielecke, nach Hillardt, deutsch, 3 St. Groß.

Naturgeschichte: Vögel, Amphibien, Fische; im 2. Sem. Botanik, beides nach Pokorný. Deutsch mit böhm. und lat. Terminologie, 2 St. Kazbunda.

III. K l a s s e.

Klassenvorstand: Laurenz Prob.

Religion: Offenbarungsgeschichte des alten Bundes nach: Biblieti přiběhové starého zákona, od výboru pro vydávání českých knih gymnasiálních, böhmisch, 2 St. Holmann.

Latein nach Dr. Schulzens fl. Latein. Grammatik, die Kasuslehre. Erst Cornel. Nepos; vitæ excell. imperat. 4; dann einige Partien aus Em. Hoffmanns: Historia antiqua lib. XI. c. 1—32. Wien 1854. Im 1. Sem. alle Wochen, im 2. Sem. alle 14 Tage 1 Pensum; erst 6 dann 5 St. wöchentlich, deutsch. Prob.

Griechische Sprache nach der Kühner'schen Grammatik von Šir böhmisch; regelmäßige Formen bis auf die Verba in $\mu\epsilon\tau$, mit praktischen Übungen und stäter Anwendung der Akzente. Im 2. Sem. alle 14 Tage 1 Aufgabe, 5 St. Prob.

Deutsch: Bei Gelegenheit der Lektür und der Aufsätze Wiederholung der Grammatik, populäre Stilistik, Erzählungen, Beschreibungen, Lesen und Vortrag prosaischer Stücke aus Mozarts Lesebuch III. Thl. Alle 14 Tage 1 Aufgabe. 3 St. Rejzň.

Böhmisch: Syntar nach Tomiček und Hanka's mluvnice česká alé Dobrovského. Aus Čelakovský's Lesebuch III. Thl etwa 80 Stücke. Alle 14 Tage 1 Pensum, 2 St. Prob.

Geogr. und Geschichte nach Büß: Mittlere Geschichte mit Hervorhebung der Hauptereignisse Oesterreichs bis zum westphälischen Frieden. 3 St. deutsch, Kotrbelec.

Mathematik nach Moënik, die 4 Grundrechnungen mit einfachen und zusammengesetzten algebr. Ausdrücken, Klammern, Potenzieren ganzer Zahlen und Brüche; Quadrat- und Kubik-Wurzeln; Permutation, Kombination. Geom. das Zeichnen geometr. Figuren; Kreis, mit Konstruktionen in und um denselben; seine Inhalts- und Umfangsberechnung nach Hillardt und Moënik, deutsch, 3 St. Kazbunda.

Naturgeschichte: 1. Sem. Mineralogie nach Föllecker, 2 St.; im 2. Sem. Physik nach Baumgartner. Allgemeine und besondere Eigenschaften der Körper, Aggregationszustand, Wärme, Chemie, deutsch, 3 St. Kazbunda.

IV. K l a s s e.

Klassenvorstand: Anton Maloch.

Religion: Offenbarungsgeschichte des neuen Testaments, 2 St. böhmisch, nach: Biblické přiběhy nového zákona. Holmann.

Latein nach Butsch's Grammatik Tempus- und Modus-Lehre, 2 St., dann Caesar's bellum gallicum 4 Bücher; zur Einübung der Prosodie: Siebelis tirocinium poeticum. Alle 2 Wochen 1 Pensum; alle 4 Composit. 6 St., deutsch. Holmann.

Griechisch nach Curtius, die Verba auf μ und die unregelmäßigen Zeitwörter, praktische Übungen nach Schenkel. Alle 14 Tage 1 Pensum, alle 4 Wochen eine Komposition, 4 St. deutsch. Bechánek.

Deutsch: Lektür aus Mozart's Lesebuch 4. Thl prosaischer u. poetisch. Stücke, Vortrag derselben; Aufsätze, Geschäftsstil, Briefe, Prosodie, 3 St.; alle 14 Tage eine Aufgabe. Režný.

Böhmisch: Wiederholung der Grammatik mit näherer Begründung schwierigerer Theile. Metrik nach Slovesnost von Malý; schriftl. Aufsätze nach Biba; Lesen geeigneter Stücke aus Čelakovský IV. Thl, alle 14 Tage ein Pensum, 2 St. Maloch.

Geogr. und Geschichte nach Půz. Fortsetzung und Schluß der neuen Geschichte und der österreichischen insbesondere; dann populäre Vaterlandskunde nach Schmitt. Kurze tabell. Zusammenstellung der Hauptereignisse in der österr. Geschichte, 3 St. deutsch. Kotrbelec.

Mathematik nach Močnik und Hillardt. Verhältnisse und Proportionen, Ketten-, Gesellschafts-, Mischungsrechnung, Gleichungen mit 1. 2. u. 3. unbel. des 1. Grades. Geom. Flächen, Keile, Eden, Konstruktion geom. Körper; krumme Linien, 3 St. deutsch. Langer.

Naturlehre nach Baumgartner: Gleichgewicht in Bewegung, Akustik, Optik, Magnetismus, Elektrizität Hauptpunkte der Astronomie und phys. Geographie, 3 St. deutsch. Maloch.

V. K l a s s e.

Klassenvorstand: Alois Langer.

Religion: Einleitung aus dem 1. Bande des Lehrbuchs v. Konrad Martin, 2 St. böhmisch. Kotrbelec.

Latein im 1. Sem. Livii histor. II. Buch, im 2. Auswahl aus Ovids Metamorphosen, nach Grysar; stillst. Übungen nach Cüpfle; alle 14 Tage ein Pensum, alle Monate eine schriftl. Prüfung, 6 St. deutsch. Bechánek.

Griechisch im 1. Sem. Xenophons Anabasis, im 2. Sem. Nias 2 Gesänge nach Hoheggers Ausgabe; Grammatik und Übungen nach Curtius; alle 4 Wochen 1 Pensum, 4 St. deutsch. Dvořák.

Deutsch: Neue Zeit der Literatur von Gottsched, Haller, Gellert, Rabener bis Klopstock und Lessing. Lektür nach Mozart's Lesebuch I. Thl. Alle 14 Tage ein Aufsatz, 2 St. Langer.

Böhmisch: Neue Literatur von Etach bis auf die Jetztzeit, nach Jungmanns böhm. Literatur u. Čelakovský's Lesebuch I. Thl 2 E. Uhlík.

Geschichte und Geogr. Alte Geschichte bis zur Unterjochung Griechenlands durch die Römer, nach Půz. 3 St. deutsch. Maloch.

Mathematik: Zahlensystem, die einfachen Rechnungsoperationen mit algebr. positiven, negativen, imaginären und irrationalen Größen Eigenschaften der Zahlen, Primzahlen, Theilbarkeit, Brüche, Verhältnisse und Proportionen. Geom. Longi- und Plani-metrie, 4 St. deutsch Langer.

Naturwissenschaft: Systematische Mineralogie mit Geognosie nach Föllerder, dann system. Botanik mit Paläontologie und geogr. Verbreitung der Pflanzen nach Will; 3 St. deutsch. Kazbunda.

VI. Klasse.

Klassenvorstand: Josef Pechánek.

Religion: System. Glaubenslehre nach Martin, 2 St. deutsch. Kotrbelec.

Latein im 1. Sem. Sallustii Jugurthin. Krieg, oratio Catilinae I., 2 Eclogen. Virgil's, aus den Georg. I.—III. incl. Caesars bellum civ. III. B. 1—30; dann Virgil's Aeneide I. Ges. 1.—275. Wöchentlich 1 St. stilist. Übungen nach Süßle, alle 14 Tage 1 Pensum, alle 4 Wochen 1 Komposition; 6 St. deutsch. Pechánek.

Griechisch: Homers Ilias nach Hoesegger III. IV. VI. Gesang; Wiederholung des griech. Verbi und der Syntax nach Kurlius; im 2. Sem. Herodot, die Perserkriege, Auswahl aus dem 6. und 7. Buche v. Wilhelm; alle 4 Wochen 1 Pensum, 4 St. deutsch. Pechánek.

Deutsch: die von Klopstock, Lessing, Herder, Goethe, Schiller ausgehenden Schulen nebst Lesebüchern aus Mozart's I. und II. Thl; alle 14 Tage 1 Aufsatz, 2 St. Dvořák.

Böhmisch: die Periode der Blüthe 1527—1620 und die des Verfalls v.-1621—1774 nach der Literaturgeschichte von Jungmann. Čelakovský's Lesebuch I. Thl und alle 14 Tage 1 Aufsatz, 3 St. Uhlíř.

Geschichte und Geog. 1 S. Römische Geschichte bis zur Völkerwanderung 2. Sem. Mittlere Geschichte bis zu den Kreuzzügen, nach Půp, 3 St. deutsch. Maloch.

Mathematik: Potenzen, Wurzeln, Logarithmen, Gleichungen des ersten Grades mit 1 und mehreren unbekannten Größen, Reduktion algebr. Ausdrücke. Geom. Stereometrie u. Trigonometrie nach Močnik, 3 St. deutsch. Langer.

Naturgeschichte: Systematische Zoologie mit Paläontologie und geogr. Verbreitung der Thiere nach Schmarda, 3 S. deutsch. Kazbunda.

VII. Klasse.

Klassenvorstand: Leopold Dvořák.

Religion: Systematische Sittenlehre nach Dr. Martin, 2 Stunden deutsch. Kotrbelec.

Latein: Ciceronis Oratio de imperio Ca. Pompeji et pro Archia. Virgilii Aeneis II. III. Ges. nach Hoffmann's Ausgabe. Stilist. Übungen nach Süßle; alle 14 Tage 1 Pensum, alle 4 Wochen 1 Komposition, 5 St. deutsch. Dvořák.

Griechisch: Homers Odyssea I. II. III. Ges., dann Plato's Apologie u. Phædon (1 — 10) Wiederholung der Grammatik nach Kühner; alle 4 Wochen 1 Composition; deutsch 4 St. Dwořák.

Deutsch; Uebersicht der Literaturgeschichte von den ältesten Zeiten bis Luther. Lektür nach Mozarts Lesebuch II. Thl. Alle 14 Tage 1 Aufsatz, 2 St. Dwořák.

Böhmisch: Altböhmische Grammatik; Literaturgeschichte bis Hus; dazu die Königshofer Handschrift und Čelakovský's böhm. Lesebuch fürs Obergymnasium. Salomon von Jablonský; alle 14 Tage 1 Ausarbeitung, 3 St. Uhljt.

Geschichte und Geogr. Schluß des Mittelalters; im 2. Sem. neue Geschichte bis zum Schluß des 17. Jahrhunderts nach Pütz; deutsch 3 St. Maloch.

Mathematik. Algebra: Gleichungen des 2. Grades, unbestimmte Gleichungen, Quadrat-Gleichungen; Progressionen, Permutation und Kombination, Binom. Lehrsat. Geometrie: Anwendung der Algebra auf Geometrie; analytische Geometrie in der Ebene; Kegelschnittslinien; nach Moënik, 3 St. Langer.

Physik: Allgemeine Eigenschaften der Körper, Chemie, Wärmelehre, Magnetismus, Elektrizität nach Baumgartner, deutsch 3 St. Langer.

VIII. Klasse.

Klassenvorstand: Josef Uhljt.

Religion: Kirchengeschichte nach Dr. Martin, 2 St. böhmisch. Kotrbelec.

Lat.: Auswahl aus Tacitus; Annalen 30. cap. und Historia 7. cap. Horatii Carmina nach Grysar 17 Oden, 4 Satyren, 2 Episteln und de arte poet. Stilist. Uebungen nach Cüpfle; alle 14 Tage 1 Pensum, alle 4 Wochen 1 schriftl. Prüfung, 5 St. deutsch. Uhljt.

Griechisch: Sophocles Electra, dann Demosthen. 1. Philipp. Rede und de pace. Das Ubrige wie in der VII., 6 St. deutsch. Schier.

Deutsch: Literaturgeschichte seit Luther; dann analytische Ästhetik. Lektür aus Mozart's Lesebuch III. Thl, alle 4 Wochen 1 Aufsatz, alle Wochen Redeübungen, 2 St. Dwořák.

Böhmisch: Die Entwicklung bedeutender poet. Gattungen aus den Lesebüchern. Auswahl aus Jablonský's lyr. Gedichten; von Čelakovský: rüze stolistá. Einige Gedichte von Macháček; Karl Efrta v. Svoboda; Alchimista von Tyl. Dann einige Partien aus der böhmischen Geschichte von Palacký und der allgem. Geschichte von Smetana. Alle 4 Wochen 1 Aufsatz, 3 St. Uhljt.

Geogr. und Geschichte: Schluß der neuen Geschichte nach Pütz; dann Statistik und Vaterlandskunde von Schmitt; deutsch 3 St. Maloch.

Philosophische Propädeutik: 1. Sem. Empirische Psychologie nach Zimmermann, 2 St. deutsch, Lindner; im 2. Sem. Logik von Zimmermann. Kotrbelec.

Naturwissenschaften: Physische Geographie und Geognosie nach Kneer; dann geogr. Verbreitung der Thiere und Pflanzen; Physiologie des Menschen, 3 St. deutsch. K a z b u n d a.

II. Lehrmittel.

A. Zustand der Bibliothek zu Ende Juli 1855.

	Im Jahre 1854 waren	Seit 1854 sind zuge- wachsen Bd. Hefte	Summe der Bd. Hefte	Nr. der Werke			
A. Grammatik, Poesie, Rhetor. Aphet.	363	1	8	—	371	1	265
B. Naturwissenschaft, Technologie .	254	16	10	13	264	29	158
C. Lexica, Encyclopedie	259	—	12	—	271	—	68
D. Zeitschriften	264	229	7	31	271	260	34
E. Geographie und Geschichte . .	834	2	2	1	836	3	357
F. Religion, Philos. Jugendschriften	447	14	10	2	457	16	339
G. Griech. u. lat. Literatur, Uebersetz.	716	14	21	1	737	15	412
H. Neue Literatur (belletr.) . . .	871	—	16	—	887	—	294
I. Mathematik	113	2	—	3	133	5	101
Summa	4141	278	86	39	4230	329	2028

Daraus wurde abgesondert: I) Schülerbibliothek.

- 1) Für die Schüler des Untergymnasiums 766 Bd. — in 400 Nr.
 2) " " " " Obergymnasiums 769 — 102 Hfte in 420 Nr.

Zusammen 1535 — 102 — in 820 Nr

Bleibt für die II. Lehrerbibliothek

eine Summa von 3695 Bd. 227 Hfte in 1208 Nr.

A n m e r k u n g.

Die Bibliothek enthält meist recht brauchbare Werke und es dürften aufs künftige Jahr etwa 100 Bände minder nützlicher Werke ausgeschieden werden. Neben diesen Büchern wurde eine Leihbibliothek gegründet, aus der ganz armen Schülern die nöthigen Schul- und Hilfsbücher zum Gebrauche für das ganze Schuljahr vorgetrieben werden; sie enthält jetzt 18 B. 12 Nr.

Geschenkt wurden vom hohen k. k. Unterrichtsministerium: die Geologische Zeitschrift, das Reichsgesetz- und Landesgesetz-Blatt und Bérnolaß Slovar Slovenský in 4 Sprachen, 5 Theile. Von der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien 30 Hefte, enthalten die Sitzungen der mathem. physik. und geschichtlich-philolog. Abtheilung, Archiv für Geschichte, No-

tizenblatt und Almanach fürs J. 1855. Ferner 12 Stüd Jahresberichte vom J. 1840—52 der Versorgungsanstalt für erwachsene Blinde vom Direktor derselben H. Paul Al. Klar. Von der Kalve'schen Buchhandlung 6 Stüd aus der Teubner'schen Ausgabe der Klassiker. H. Prof. Lindner schenkte 4 Bücher; Prof. Dwořák 10 Bücher, meist Autoren, Liebelungen und Fiedhofsage. P. Thom. Kazbunda 2 Exemplare des von ihm herausgegebenen fl. Naturfreundes. Für die Schülerleihbibliothek schenkte der H. Pfarrer Dr. Ant. Hadwig die geometr. Anschauungslehre von Strapnič. Nebst dem schenkte H. Jos. Fried, die Schüler der Oktava: Jiroš, Matuš, Machytka, Ritter u. Winterberg, der VII. Emter, Weiß, aus der VI. Lövy, aus der IV. Friš Ernst mehrere Bücher, deren Aufnahme aber in die Schülerbibliothek von der Bewilligung der hochlöbl. k. l. Landesbehörde abhängen wird.

Das Gymnasium kann nicht umhin allen edlen Gebern hiemit den verbindlichsten Dank abzustatten.

Von der alljährig zur Anschaffung von Büchern vom k. k. Ararium bewilligten 50 fl. C. M. wurde angeschafft.

Poggendorfs Annalen J. 1854 und Registerband für den 61. — 90. Band. Chou w, die Erde, die Pflanzen u. Johnston chemische Briefe. Vogt's physiolog. Briefe und Lesebuch der Geologie, Zlaté klas; Herodot v. Wilhelm. Wichtigere Werke, die von den Beiträgen der Schüler angeschafft wurden, sind: Lionel's Palæon, Charikles von Becker, neuhochdeutsche Grammatik von Bauer. Seiffert's Scholæ latinæ; Zoologie von Schwarza, Liebig's Analyse organ. Körper; Sching Abbildungen; Schmith Bau des Himmels; Physik von Ettingshausen, Schabus, Witschel, Hattala zvukosloví, Schillers Werke, Frühlings-Album, illustr. Chronik von Böhmen, illustrierte Welt und mehrere Jugendschriften von Dielig, Hoffmann, Grube, Gans, Gumpert u. Thucydides und Xenophon von Dindorf. Schulausgaben mehrerer Autoren, 1 Karte von Böhmen und 4 große Wandkarten von Schüda, Gymnasialzeitschrift von Bonitz und Mozart.

B. Lehrmittel für Geographie, Geschichte, Mathematik und Naturwissenschaften.

a) Mikrokosmos od. Tellurium, großes Uhrwerk	1
Armillar globus	1
Hölzerne Scheibe mit Sonne, Erd- und Mondkugeln	1
Große Globen	2
Kleine	2
Mittlere	1
Karten große	28
" kleine	23
Atlas der alten Welt	5
" neuen	3
Atlas von Berghaus (physik. geogr.)	1
Zeitstrom	2
Statistische Tabellen	2
Plan von Prag	1
Naturhistorische Bilderwerke	3

Bilder mit Abbildungen aus der Zoologie	16
Pflanzenabbildungen v. Preßl	180
b) Physikalisch-chemische Apparate	226
Stereometrische Figuren	6
Krystallmodelle, von Papier und Gyps	52
Kunstprodukte	6
Münzen und Medaillen	235
Droguerien und chemische Präparate	260
Alterthümer	36
c) Zoologie:	
Säugethiere	7
Schädel und Skelete	15
Vögel	110
Eyer	50
Kester	2
Amphibien	50
Fische	7
Scepperdchen	8
Käfer	420
Schmetterlinge	120
Würmer	3
Schnecken und Muscheln	400
Strahlthiere und Krebse	46
Pflanzenammlung:	
Ein trockenes Herbar nach Linée	2050
geordnet mit Exotischen Pflanzen	500
	2550 St.
Mineraliensammlung:	
Erze und Steine	1180
Abdrücke und Versteinerungen	50
	1230 St.

Anmerkung:

Das physikalisch-naturwissenschaftliche Cabinet erhielt seit 2 Jahren nicht mehr die aus den Stadtrechten gewöhnliche Unterstützung von jährl. 200 fl., die zur Anschaffung neuer und zur Herstellung abgenützter Instrumente und Apparate nothwendig sind; demnach konnte Nichts neues angeschafft werden. Doch waren schon einige Gegenstände früher bestellt und kamen heuer zur Vollendung, dahin gehört:

- 1) große solide Dampfmaschine von eines Menschen Kraft.
- 2) Tangenten-Boussole zur Messung der Stromstärke.
- 3) Ein Hörrohr.
- 4) Ein Retorten-halter.

Münzsammlung, erhielt von der hochl. k. k. Statthalterei 1 Silbermedaille für Tirol, dann 44 Stück Silber- und 36 St. Kupfer-Münzen, 2 alte römische Bronz-Münze, 1 Blei-Medaille, 1 Abdruck eines auf der Burg Brada in Form eines Geldstücks gefundenen Siegels der Herrn de Lomnicz; geschenkt von Prof. Maloch, Dvořák u. Razbunda, P. J. Klein, Joh. Schreyer k. k. polit. Bezirksadjunkten, Rowák, Menčík,

Berich, Schnitz; H. Pr. Dvořák übergab auch zur Vermehrung der Alterthümer 3 alte Pfeilspitzen und 1 Rittersporn v. Velis. Für den Anschauungsunterricht schenkte H. Th. Kajbunda über 20 St. Krystallmösche vom Papier.

Das Naturalienkabinet erhielt v. H. Gust. Kufula ein Präparat eines Kinderohrs, einen Korallenstock, v. H. J. U. D. Ant. Schovánek 39 St. verschiedene Seemuscheln; vom H. Apotheker Wenzel Sekera aus Münchengrätz 50 St. Conchilien u. Spongien des dalm. Meeres, Korallenstücke, Schnecken. Einige Erze und Halbedelsteine v. Pr. Lindner; einige Amphibien, Käfer und Schmetterlinge v. V. S. Ausgestopfte Thiere vom Prof. Th. Kajbunda; 1 Hamster, Spitzmaus, Mandelkrähe, Fledermaus, und v. Wilh. Srámek einen ausgestopften Seidenschwanz.

Auch wurden 10 Köpfe im Gypsabdruck v. Dr. Purkyně veranstaltet, die Menschenaffen und Orang-utang Schädel darstellend, eingekauft. Das trockene Herbar wurde nur um wenige Pflanzen vermehrt; der botanische Garten, wie im vorigen Jahre vom pr. Direktor besorgt, zählte über 500 lebende Pflanzen aus jeder Klasse.

Auch hier muß das Gymnasium allen Jugendfreunden und Gönnern unserer Bildungsanstalt den herzlichsten Dank zollen.

III. Die Schüler.

a) Statistische Uebersicht.

Klasse	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Sum.
Zahl der Schüler am Ende d. J. 1854									
öffentl.	54	45	50	27	20	28	24	25	273
privat.	10	—	—	—	—	—	—	—	10
Summa .									283
Zahl d. Schüler im Anf. d. J. 1855 öff.	53	50	40	48	28	18	25	25	287
priv.	19	5	—	—	—	—	1	—	25
Summa .									312
Daher waren im Anfange d. J. 1855 um 29 Schüler mehr als im J. 1854									
Davon wiederholten öff.	3	1	2	—	—	—	—	—	6
priv.	2	1	—	—	—	—	—	—	3
kamen von außen, öff.	50	2	1	1	4	2	—	1	61
priv.	17	—	—	—	—	—	1	—	18
stiegen auf aus der vor. Klasse	—	47	37	47	24	16	24	24	219
priv.	—	4	—	—	—	—	—	—	4
Darunter:									
Böhmen od. Tschechen öff.	52	46	37	45	26	16	24	24	270
priv.	17	4	—	—	—	—	—	—	21
Deutsche . . . öff.	—	4	3	3	2	2	—	1	17
priv.	2	1	—	—	—	—	1	—	4
Katholiken . . . öff.	53	50	39	47	25	16	23	25	278
priv.	19	3	—	—	—	—	1	—	23
Juden öff.	—	—	1	1	3	2	1	1	9
priv.	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Im Jahre traten aus . . . öff.	2	—	1	1	1	—	3	—	8
In der II. u. VI. kam 1 zu. pr.	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Zu Ende d. Schuljahrs 1855 blieben:									
öffentl.	51	51	39	47	27	19	22	25	281
priv.	17	5	—	—	—	1	—	—	23
Summa .									304
Zu Ende des Schulj. 1855 blieben daher um 21 Schüler mehr als am Schlusse des Jahres 1854.									
Darunter waren:									
Vom Schulgeld befreite . .	13	17	14	17	14	11	9	10	105
Schulgeld zahlende . . . öff.	38	34	25	30	13	8	14	15	176
" " " " " pr.	17	5	—	—	—	1	—	—	23
Stipendisten	—	—	—	2	—	1	1	—	4
Die Stipendien betrugen. 302 fl. C.M.									

b) Maturitätsprüfung.

Die heutige sechste Maturitätsprüfung wurde am 3. 4. 5. Juli unter dem Voritze des Tit. G. Schulrathes Dr. Georg Zeithammer abgehalten; von 28 Schülern meldeten sich 17 und 1 Externist, 4 traten jedoch zurück, und 2 befianden nicht bei der Prüfung, für reif erklärt wurden:

Cerný Johann.
Chlupáč Franz.
Hein Heinrich.
Krejčí Wenzel.
Machytka Josef.

Nosek Franz.
Valenta Adalbert.
Winterberg Friedrich, Isr.
und der Extern ist
Ernst Halma:

Für reif mit Vorzug wurden erachtet:
Matus Karl und Mlejnek Wendelin.

Die übrigen 12 Abiturienten aus der VIII. erhielten die I. Fortgangsklasse.

c) Die Schüler nach der Lokations-Nummer.

I. Gymnasialklasse.

1. Kovář Paul aus Mříčna, bef.	27. Novák Josef „ Oulibic, b.
2. Říha Franz „ Košálov.	28. Vrkoslav Jos. „ Tuhán.
3. Zámečník Franz aus Volanic, b.	29. Hrubý Josef „ Valteric, b.
4. Lorenz Johann aus Pilnikov.	30. Jezdinský Jos. „ Jilemnic, b.
5. Škaloud Wenz. „ Kozojed, b.	31. Kosina Josef „ Jičín, R.
6. Rychna Josef „ Vrsec.	32. Knapp Josef aus Oubyslavic.
7. Laufberger Wilhelm aus Turnau.	33. Fritz Karl „ Ronov.
8. Navarré Jos. aus Gaja in Mähren.	34. Risel Wilhelm aus Nymburg, b.
9. Svoboda Jaroslav aus Turnau.	35. Pluhař Wenzel „ Bystric.
10. Pochop Johann aus Štěpánic, b.	36. Režný Johann „ Neuhaus.
11. Zimlér Ottokar „ Pardubic, b.	37. Vitvar Josef aus Oubyslav.
12. Knapp Jgnaz „ Oubyslavic.	38. Šorejs Johann „ Visker.
13. Ort Johann aus Vrsec.	39. Saska Wenz. „ Libán, b.
14. Koudelka Ernst aus Braná, b.	40. Zelinka Karl „ Miličoves.
15. Dolejš Franz aus Drevenic.	41. Šádek Vincenz aus Lhota Kacák.
16. Brunclík Joh. aus Knížnic.	42. Menčík Josef aus Vitiňoves.
17. Kaska Veit aus Lhán.	43. Rezler Johann „ Eisenbrod.
18. Vischin Joh. aus Prag.	44. Hajný Franz „ Jičín.
19. Pokorný Ant. „ Lhotic.	45. Jandourek Jos. „ Kbelnic.
20. Kosina Joh. „ Vrsec.	46. Kozelka Franz „ Oubyslav.
21. Bartošovský Karl aus Jilemnic.	47. Tarant Paul „ Prag.
22. Čermák Franz aus Jičín, b.	48. Čepelik Josef „ Bukovina.
23. Palička Wenzel „ Bilsko.	
24. Láska Johann aus Stružinec.	
25. Kavan Josef „ Jilemnic.	
26. Kupec Johann „ Markvartic.	

3 Schüler ungeprüft.

Privatisten:

Antony Kajetán aus Jičín.
 Čermák Franz „ Leskov.
 Cee Josef „ Turnau.
 Dressler Gustav aus Obora.
 Dufek Franz aus Troskovic.
 Dittrich Franz „ Proseč.
 Horák Johann aus Koudratice.
 Burda Franz aus Husinec,
 Dejl Josef aus Veselí,
 Gebert Joh. aus Rochlitz,

Hubálovský Franz aus Jičín, R.
 Kousal Ignaz aus Benešov.
 Krsek Josef „ Vohrazenic.
 Kvanda Josef „ Boskov.
 Motejl Wenz. „ Lomnic.
 Pétery Urban „ Agram.
 Švorc Franz „ Rakov.

find ungeprüft.

II. Gymnasialklasse.

1. Baudis Wilhelm aus Turnau, b
2. Matoušek Josef „ Lomnic, b.
3. Günner Julius „ Jičín.
4. Bachtlik Josef aus Hennersdorf, b.
5. Šimek Franz „ Markvartic.
6. Opolský Johann aus Pecka, b.
7. Černý Vinz. aus Trautenau.
8. Bareš Joh. aus Drahoraz.
9. Chlumský Vinz. aus Xaverovic, b.
10. Kovář Johann „ Libuň.
11. Pičmann Franz „ Mrklov.
12. Valášek Josef „ Neu-Paka.
13. Petrák Johann „ Štěpanic, b.
14. Tichý Johann „ Holín, b.
15. Pála Josef „ Jičín.
16. Köller Fridrich aus Wien.
17. Zeman Anton „ Stanov.
18. Šoreis Wenzel „ Viskéř.
19. Vaniček Josef „ Doubí, b.
20. Vollrab Franz „ Radfm.
21. Vávra Franz „ Košťálov.
22. Matoušek Franz „ Volešnic, b.
23. Dobravský Ernst aus Kalná, b.
24. Holvek Emil aus Kohlitz.
25. Pošepný Rudolf aus Jilemnic, b.
26. Slavík Johann „ Oudrnic.
27. Vaniček Josef „ Braná.
28. Čapek Johann „ Lomnic, b.
29. Hanuš Josef aus Hennersdorf, b.
30. Rytíř Josef aus Robous.
31. Kovář Johann aus Mřična.
32. Segert Franz „ Jičín, R.
33. Šádlo Karl aus Jung-Bunzlau.
34. Kykal Wenzel aus Tuř, b.
35. Slavík Josef „ Oudrnic.
36. Fiedler Eduard „ Jičín.
37. Kabelák Franz „ Jičín.
38. Devátý Johann aus Jilemnic, b.
39. Blažek Franz „ Viskéř.
40. Janda Ambr. aus Braná.
41. Havlík Johann „ Voštovice, b.
42. Jiroš Josef „ Modřic, b.
43. Sedláček Josef „ Dvorce.
44. Vítek Josef aus Volanic.
45. Zelinka Alois aus Miličoves.
46. Erlebach Franz aus Benecko.
47. Jirkův Josef aus Rakov.
48. Havel Franz „ Nováves.
49. Čapek Wenzl „ Žeretic.

2 Schüler traten an ein anderes
 Gymnasium über.

Privatisten:

Doskočil Georg aus Miličoves.
 Kočí Josef aus Bezděčín, R.
 Levitner Benjamin, Miličoves, Isr.
 Lichtenstein Moritz, Altbuch, Isr.
 Sochor Johann aus Eisenbrod.

III. Gymnasialklasse.

1. Šnejdarek Franz aus Libáň.
2. Kotík Anton aus Neu-Paka, b.
3. Brodecký Wzl aus Sobotka b.
4. Šolc Wenzel aus Sobotka.
5. Šolc Heinrich aus Sobotka.
6. Drozen Wenzel aus Volanic, b.
7. Langhammer Jos. - N. Rochlitz.
8. Kára Johann aus Čestín.
9. Schnitzer Ad. - N. Bydžov, Isr.
10. Adolt Karl aus Königgrätz, R.
11. Biletta Franz aus Kratonohy, b.
12. Pařík Wenzel - Libuň.
13. Laufberger Ferd. aus Turnau.
14. Černý Johann aus Daliměřic.
15. Kvapil Karl aus Jičín.
16. Kracik Josef aus Jičín, b.
17. Prokšpek Anton aus Tappel.
18. Lípa Friedrich - Jičín, b.
19. Pičmann Anton aus Jestřabí, b.
20. Vorych Franz aus Turnau.
21. Wollrab Karl aus Horic.
22. Lukeš Josef aus Poniklý, Rep.
23. Holec Johann - Hubálov.
24. Láška Johann aus Bezděčín, b.
25. Blažek Franz - Modřic.
26. Režný Karl - Neuhaus, b.
27. Schwarz Joh. - Henersdorf, b.
28. Hejduk Johann - Rovensko.
29. Čmucha Amb. - Braná, b.
30. Šorm Johann - Studenec, b.
31. Valšík Karl aus Turnau, b.
32. Kocián Karl - Forst.
33. Janda Fr. aus Henersdorf, b.
34. Klepl Johann aus Rohoznic.
35. Kovář Franz - Mřičná.
36. Knižek August aus Lhotahlásná.
37. Macoun Josef aus Osek.
38. Finger Ambros - Braná.
39. Pičmann Amb. - Lhota Vichová.

Svěrák Josef ist gestorben 28. Apr.

IV. Gymnasialklasse.

1. Niederle Heinr. aus Alt-Paka, b.
2. Vaníček Vinz. a. Suchomast, b.
3. Ulrich Franz aus Netolice, b.
4. Lucca Eduard - Kopidlno.
5. Strasser Franz aus Lysá, b.
6. Velíšský Franz aus Podhrad, b.
7. Mohr Josef aus Rochlitz.
8. Černý Karl aus Trutnov, Stip.
9. Hanč Franz aus Jesený.
10. Masopust Josef aus Visker.
11. Brunclik Franz aus Knížnic.
12. Radda Franz aus Eisenbrod.
13. Goliath Bernard aus Jičín, Isr.
14. Políčanský Fr. aus Jilemnic, b.
15. Valášek Franz aus Neu-Paka.
16. Beneš Moritz aus Braunau.
17. Laufberger Gustav aus Vokšic, b.
18. Schmid Josef aus Jilemnic, b.
19. Kendík Johann aus Ktova.
20. Kubin Josef aus Holín.
21. Kaska Johann aus Lháň.
22. Venclik Anton aus Turnau.
23. Ullmann Ignaz - Jičín, b.
24. Kokoška Anton - Jablonec.
25. Commerci Jos. a. Eisenbrod, b.
26. Kokoška Johann aus Jablonec.
27. Dvorský Franz aus Sobotka, b.
28. Chaloupský Franz aus Páves.
29. Geiszler Wenzel aus Neu-Paka.
30. Sobotka Wenzel aus Turnau, b.
31. Schreier Gustav aus Brusnic.
32. Fritz Ernest aus Ronov.
33. Spiegel Karl aus Střevac, b.
34. Vaníček Johann aus Jičín, b.
35. Raynoschek Ed. a. Pílsno in Galic.
36. Gabriel Wzl aus Chomutic, b.
37. Adámek Johann aus Vitiňoves.
38. Brožek Josef aus Jičín, b.
39. Pechar Gustav aus Kost.
40. Prokop. Bruno aus Lomnic.
41. Věžnický Franz aus Čáslau.
42. Kocián Joh. a. Linz in Öster. St.
43. Vondrák Joh. aus Železnice.
44. Folkert Euman. aus Eisenbrod.
45. Mlejnek Johann aus Bukovina.
46. Vilfinger Vinzenz aus Jičín.
47. Kubin Franz aus Páves.

Ein Schüler trat an ein anderes Gymnasium über.

V. Gymnasialklasse.

1. Wohnout Franz aus Podhrad, b.	14. Vischin Theodor aus Prag.
2. Niederle Andreas aus Stav, b.	15. Schwanda Stephan aus Zeretice.
3. Gebauer Joh. aus Qubyslav, b.	16. Bakes Franz aus Tatobyt, b.
4. Berný Anton aus Jičín, b.	17. Černovický Ant. aus Turnau, b.
5. Sommer Karl aus Prag, b.	18. Knapp Jos. aus Poděleš.
6. Weisser Josef aus Neudorf, b.	19. Herkner Franz aus Jičín, b.
7. Kryspín Josef aus Robous, b.	20. John Franz aus Jestřabí.
8. Lichtenstadt Joh. a. Bunzlau, Is.	21. Štěpán Franz aus Podhrad.
9. Fiedler Anton aus Liboch, b.	22. Bergmann Jul. a. Bunzlau, Isr.
10. Steinfender Franz aus Jičín.	23. Peter Josef aus Robous.
11. Alter Mich. aus Štěpánov, Is. b.	24. Michálek Franz aus Nevrátic.
12. Soumar Johann aus Jičín.	Ein Ungeprüfter.
13. Kvapil Johann aus Borek.	Zwei Schüler traten vor der Prüfung aus.

VI. Gymnasialklasse.

1. Mejsnar Ign. aus Jilemnic, St. b.	11. Hnízdo Ernst aus Jičín, b.
2. Matoušek Karl aus Kloster, b.	12. Šádek Johann aus Jičín.
3. Junghans Jos. aus Jičín, b.	13. Lövy Eduard aus N. Bydžov, Is.
4. Raynoschek Gust. aus Sambor
in Galizien.	14. Winterberg K. a. J. Bunzlau, Is.
5. Pavlousek Adolf aus Bělohrad, b.	15. Schöps Franz aus Libáň.
6. Šorm Johann aus Studenec, b.	16. Jodas Josef aus Javoř.
7. Slavík Wenzel aus Oudrníc.	17. Nyč Franz aus Jičín.
8. Slavík Wenzel a. Ober-Bauzen.	18. Šebek Johann aus Ktinec, b.
9. Klouček Wenzel aus Jičín, b.	19. Svatý Heinrich aus Vysoká.
10. Šeps Anton aus Javoř, b.	

VII. Gymnasialklasse.

1. Novák Johann aus Malechovic.	12. Palm Maximilian aus Kloster.
2. Adolf Franz aus Volanic.	13. Motejl Josef aus Lomnic.
3. Novotný Fr. aus Lustgarten, b.	14. Jandourek Josef aus Košťálov.
4. Hyrek Petr aus Jesený.	15. Kubín Josef aus Turnau, b.
5. Svoboda Wzl aus Neptivéc, b.	16. Kocek Johann aus Volanic.
6. Postl Joachim aus Pecka.	17. Markus Moritz aus Jičín, Isr.
7. Holmann Fr. aus Přibyslav, b.	18. Krolop Franz aus Troja.
8. Bernart Jos. a. Klein-Barchov, b.	19. Mlejnek Josef aus Radec.
9. Emler Josef aus Libáň.	20. Vondra Josef aus Podhrad, b.
10. Suchánek Erv. a. Neuendorf, b.	21. Slezák Johann aus Běla.
11. Pacholik Josef aus Heylov, b.	22. Wojtišek Wzl aus Eisenstadl.

Privatist: Pétery Johann aus Ofen, Pázmány. Stuhl.

IV. Verzeichniß

der wichtigsten im heurigen Schuljahre erlassenen
Verordnungen.

1. Den Schülern ist es ohne besondere Bewilligung ihrer Lehrer nicht erlaubt mit Erzeugnissen ihres Geistes in die Oeffentlichkeit zu treten; h. Statthaltereie-Erlaß 7. Sept. l. J. J. 26255.

2. Die Benützung fremder Uebersetzungen der Autoren bei Schülern wird als verderblich verboten; h. Statth. Erl. v. 22. Oktb. 1854 J. 15922.

3. Die neue Organisation der Gymnasien wird genehmigt; h. Minist. Erlaß vom 16. Dezember 1854 J. 1432.

4. Die Schulferien an den Gymnasien werden neu geregelt; h. Minist. Erlaß vom 15. Dezember 1854 J. 18748.

5. Böhm. Sprache betreffender neuer zwiefacher Lehrplan mit Berücksichtigung der böhm. und lat. Syntar; h. Minist. Erlaß v. 13. Jänner l. J. J. 18748.

6. Verordnung Betreff der Zulassung von Privatschülern zur Maturitätsprüfung; h. Minist. Erlaß vom 21. Febr. l. J. J. 19704/1808.

Neuempfohlene Schulbücher im heurigen Schuljahre sind: Capellmann's und Schenkel's griech. Elementarbuch; Schabus und Baumgartner's Naturlehren; Simoni's kleiner Schulatlas für die I. Klasse. Chrestomathie, für die III. Gymn. Klasse von Hoffmann. Ausgabe des Plato von Ludwig, des Herodot von Wilhelm.

N a ě r i ě t.

Mit dem 1. Oktober l. J. beginnt das neue Schuljahr 185 $\frac{1}{2}$; die Schüler haben sich besonders bei ihrem neuen Eintritte mit ihren Eltern oder Vormündern beim Direktorate vom Montag den 24. September bis zum Samstag den 29. September zu melden. An diesem Tage wird um 8 Uhr früh die mündliche und schriftliche Prüfung für jene Schüler stattfinden, welche in die 1ste Gymnasialklasse aufgenommen werden wollen; diese haben sich mit dem Geburts- oder Taufzeugnisse über das 9te zurückgelegte Lebensjahr, dann mit dem Schulzeugnisse über die Sittlichkeit und die nöthigen Vorkenntnisse, besonders in der deutschen Sprache, auszuweisen, und, so wie alle neu Eintretenden, 2 fl. C. M. als Aufnahme-taxe zu entrichten.

Es werden der hohen Verordnung gemäß nur 50 Schüler in jede Klasse aufgenommen.

N á v ě š t í.

V pondělí 1ho října počíná opět nový školní rok 185 $\frac{1}{2}$; přihlášení se děje dříve u gymnasiálního ředitelství od 24. až do 29. září, kde obzvláště nově vstupující žáci s rodiči svými nebo jejich zástupci řádně ohlásiti, rodným nebo křestným listem o prošlém devátém roku věku svého a pak i školním vysvědčením o potřebných předběžných známostech vědeckých, a zvláště německé mluvnice a o mravném chování, vykázaní se mají; za přijetí ustanovená taxa jest 2 zl. stl.

Písemná a ústní zkouška pro ty, kteří do 1ní třídy gymnas. vstoupiti hodlají, bude se odbývati dne 29. září ráno ve 8 hodin.

Podle vysokého nařízení nepřijme se do žádné třídy více než padesát žáků.

H. 1007

